

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему: **ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА
АУДИТ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРИ
(РОБОТИ, ПОСЛУГИ) НА ПІДПРИЄМСТВАХ**
(на матеріалах ТОВ ОСП Корпорація Ватра)

ACCOUNTING OF SETTLEMENTS WITH SUPPLIERS AND AUDIT OF ACCOUNTS PAYABLE FOR GOODS (WORKS, SERVICES) AT ENTERPRISES

(on the materials of LLC «Lighting Products Corporation Vatra»)

Виконав: здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти групи ЗОА(мб)
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітньо-професійної програми
«Облік і оподаткування»

Харчук Є.М.
(прізвище та ініціали)
Керівник: Єремян О.М.
(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2026 року

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, д.е.н., професор

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА

«14» 01 2026 року

З А В Д А Н Н Я НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Харчуку Євгенію Миколайовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Облік розрахунків з постачальниками та аудит кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) на підприємствах (на матеріалах ТОВ ОСП Корпорація Ватра)

керівник роботи Єремян Олена Михайлівна, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти від «12» січня 2026 року № 1-с

2. Строк подання роботи здобувачем 23 червня 2026 року

3. Вихідні дані до роботи Законодавчі та нормативні документи, підручники, навчальні посібники, періодичні видання, звітність на матеріалах ТОВ «ОСП Корпорація Ватра».

4. Зміст кваліфікаційної роботи бакалавра (перелік питань, які потрібно розробити) Теоретичні основи обліку розрахунків з постачальниками та аудиту кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) на підприємствах. Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками на підприємстві. Аудит і аналіз кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) на ТОВ ОСП Корпорація Ватра.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Робота містить 11 рисунків та 27 таблиць

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Консультант з написання І-ІІІ розділів	Олена ЄРЕМЯН, доцент	14.01.2026	11.05.2026
Консультант з нормоконтролю	Олена НОВОСЬОЛОВА, доцент	14.01.2026	25.05.2026

7. Дата видачі завдання 14.01.2026 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Огляд літературних джерел з теми	14.01.26-20.01.26	виконано
2.	Складання і затвердження плану роботи	21.01.26-26.01.26	виконано
3.	Написання 1 розділу	27.01.26-27.02.26	виконано
4.	Написання 2 розділу	02.03.26-03.04.26	виконано
5.	Написання 3 розділу	06.04.26-04.05.26	виконано
6.	Формулювання висновків за темою дослідження	05.05.26-11.05.26	виконано
7.	Оформлення роботи	12.05.26-25.05.26	виконано
8.	Надання роботи керівнику для перевірки та написання подання	26.05.26	виконано
9.	Подання роботи для перевірки на наявність текстових запозичень	01.06.26	виконано
10.	Захист роботи в ЕК	23.06.26	

Здобувач _____ Євгеній ХАРЧУК
(підпис) (ім'я та прізвище)

Керівник роботи _____ Олена ЄРЕМЯН
(підпис) (ім'я та прізвище)

РЕФЕРАТ

У кваліфікаційній роботі бакалавра досліджено та систематизовано теоретико-методологічні засади обліку, аналізу й аудиту розрахунків із постачальниками та підрядниками. Визначено особливості ведення фінансового обліку зобов'язань в умовах цифровізації економічних процесів. Велику увагу приділено організації й методиці проведення аудиту кредиторської заборгованості, а також оцінці її динаміки, структури та оборотності на досліджуваному підприємстві. Додатково побудовано аналітичну модель для розв'язання облікових завдань із застосуванням комп'ютерної техніки.

Основний зміст роботи викладено на 88 сторінках. Ілюстративний матеріал сформовано у вигляді 27 таблиць та 11 рисунків. Список використаних джерел містить 61 найменування на 6 сторінках. Робота супроводжується 4 додатками на 9 сторінках. Загальний обсяг бакалаврської роботи становить 102 сторінки.

Ключові слова: облік, аудит, фінансовий аналіз, розрахунки з постачальниками, кредиторська заборгованість, підприємство.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА АУДИТУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРИ (РОБОТИ, ПОСЛУГИ) НА ПІДПРИЄМСТВАХ.....	6
1.1. Економічна сутність розрахунків з постачальниками як об'єкту обліку і аудиту.....	6
1.2. Основи побудови обліку розрахунків із постачальниками на підприємстві.....	16
РОЗДІЛ 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	27
2.1. Облікова політика та документальне забезпечення розрахунків з постачальниками на підприємстві	27
2.2. Методика бухгалтерського обліку розрахункових операцій з постачальниками та їх відображення у фінансовій звітності підприємства.....	42
РОЗДІЛ 3. АУДИТ І АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРИ (РОБОТИ, ПОСЛУГИ) ТОВ «ОСП КОРПОРАЦІЯ ВАТРА»	62
3.1. Аудиторська перевірка кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) на підприємстві.....	62
3.2. Аналіз динаміки, структури та оборотності кредиторської заборгованості ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»	75
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Діяльність суб'єкта господарювання передбачає використання фінансових, матеріальних і нематеріальних ресурсів, безперервний рух яких забезпечують господарські процеси. Процес постачання є однією з ключових передумов діяльності підприємства та пов'язаний із розрахунковими операціями, що спричиняють виникнення зобов'язань. Через невідповідність у часі між постачанням і оплатою виникає поточна кредиторська заборгованість.

Теоретичне і практичне значення теми. Обрана тема має значне теоретичне та практичне значення, через те що операції з постачальниками відіграють ключову роль у діяльності підприємства та є важливою складовою системи зобов'язань підприємства та значно впливають на його фінансову стабільність та здатність до своєчасного виконання зобов'язань. Дієва організація обліку взаєморозрахунків з постачальниками дозволяє своєчасному виконанню договірних зобов'язань, забезпечує контроль за надходженням і вибуттям матеріальних цінностей і фінансових коштів, а також підвищує достовірність фінансової звітності підприємства.

Сучасна організація та методика бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками, аудиту та аналізу кредиторської заборгованості має напрям на покращення результативності менеджменту боргових зобов'язань підприємства, оптимізацію розрахункових операцій, зміцнення платіжної дисципліни та покращення фінансового стану підприємства.

Мета та задачі дослідження. Метою кваліфікаційної роботи бакалавра є обґрунтування теоретичних положень та розробка методологічних рекомендацій і пропозицій щодо удосконалення обліку розрахунків з постачальниками, аудиту та аналізу кредиторської заборгованості на підприємствах.

Для реалізації мети дослідження у роботі поставлено і вирішено декілька завдань, а саме: визначено теоретичні основи обліку розрахунків з

постачальниками; вивчено особливості документального оформлення операцій з постачальниками; вивчено методiku бухгалтерського обліку розрахунків з постачальниками на підприємстві; досліджено відображення розрахунків у фінансовій звітності; проаналізувати динаміку, структуру та оборотність кредиторської заборгованості на підприємстві; визначено напрями удосконалення обліку розрахунків з постачальниками з урахуванням інформаційних систем.

Методи дослідження. Теоретико-методологічним фундаментом роботи є фундаментальні положення сучасної економічної науки, законодавчі та нормативно-правові акти України, НП(С)БО, а також праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: аналіз і синтез (для уточнення економічної сутності заборгованості), групування та порівняння (при вивченні структури розрахунків), а також системний підхід до побудови аналітичних моделей із використанням сучасних інформаційних систем.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, розділів, висновку, списку використаних джерел і додатку. У вступі роботи аргументовано актуальність теми, сформульовано мету та ключові завдання, визначено об'єкт дослідження та розкрито застосовану методологію і методiku дослідження.

Перший розділ роботи «Теоретичні та методологічні основи обліку розрахунків з постачальниками» присвячений висвітленню економічної сутності розрахунків із постачальниками та основам побудови їх обліку та аудиту.

У другому розділі роботи «Бухгалтерський облік розрахунків з постачальниками» висвітлено питання документального оформлення розрахунків із постачальниками, їх відображення в регістрах синтетичного та аналітичного обліку, а також обліку повної інформації щодо розрахунків. Крім того, розглянуто особливості організації обліку в умовах застосування інформаційних систем.

У третьому розділі «Аналіз і аудит кредиторської заборгованості за товари

(роботи, послуги) на підприємстві» досліджено організацію і методику аудиту та аналізу кредиторської заборгованості, обґрунтовано заходи щодо підвищення ефективності контролю розрахунків із постачальниками та запропоновано шляхи покращення управління кредиторською заборгованістю на підприємстві.

Характеристика суб'єкту дослідження. ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» розпочало свою діяльність 7 серпня 2005 року. Підприємство має багатопрофільну структуру, де основним видом діяльності є: 27.40 - Виробництво електричного освітлювального устаткування. Окрім цього, компанія займається дистрибуцією побутової електроніки та техніки для відтворення звуку й відео як через оптові канали, так і в спеціалізованих точках роздробу. Спектр послуг корпорації також охоплює інженерно-геодезичні вишукування, технічне консультування, загальну медичну практику та підтримку діяльності професійних спілок.

Огляд джерел, що використані в роботі. В роботі використані законодавчі акти, науково-навчальна література, актуальні інтернет-ресурси, а також облікові та звітні матеріали суб'єкту дослідження.

Висока значущість питань, пов'язаних із методологією обліку та аналізу розрахункових операцій з постачальниками, підтверджується постійним інтересом до цієї теми з боку наукової спільноти та менеджменту підприємств. Це пов'язано з тим, що правильна організація обліку розрахункових операцій із постачальниками забезпечує ефективне управління зобов'язаннями підприємства, сприяє дотриманню платіжної дисципліни та підвищує достовірність фінансової звітності. Особливий акцент у роботі зроблено на аналізі наукових праць таких авторів, як Безкоровайна Л.В., Бондар М.І., Волошин С.П., Вериґа Ю.А., Ночовна Ю.О., Глушко О.В. Значний внесок у розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління розрахунками з постачальниками зробили вітчизняні вчені-економісти: Дергалюк Б.В., Задорожний З.В., Муравський В.В., Мартинюк Т.О., Нападовська Л.В. та інші науковці, у працях яких розкрито теоретичні засади, методику обліку та напрями вдосконалення контролю і аналізу розрахункових операцій підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА АУДИТУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI ЗА ТОВАРИ (РОБОТИ, ПОСЛУГИ) НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1. Економічна сутність розрахунків з постачальниками як об'єкту обліку і аудиту

Жоден суб'єкт господарювання не функціонує самотужки, тому взаємодія з іншими учасниками ринку завжди супроводжується формуванням взаємних боргів та розрахункових відносин. Формування зазначеного різновиду позикового капіталу слугує дієвим інструментом для масштабування операційної діяльності та оптимізації віддачі від використання власних ресурсів. Крім того, це сприяє оперативному формуванню фінансових резервів і, як наслідок, підвищенню ринкової капіталізації компанії. Водночас адекватна ідентифікація економічної природи кредиторської заборгованості та її чітка класифікація є фундаментом для забезпечення достовірності облікових даних та прозорості фінансової звітності.

У контексті правового регулювання кредиторську заборгованість слід розглядати як частину активів компанії, обтяжену вимогами третіх осіб. Фактичне володіння цим майном супроводжується безумовним обов'язком підприємства здійснити його виплату або повернення суб'єктам, що наділені правом стягнення цих коштів у межах встановлених домовленостей.

Подвійна природа заборгованості перед кредиторами полягає у поєднанні майнового права розпорядження залученими ресурсами та правового обов'язку щодо їхнього повернення. Це створює ситуацію, де активи підприємства тимчасово обтяжені вимогами третіх осіб. Оскільки ринкові відносини ґрунтуються на взаємозаліку та постійному обміні, суб'єкт господарювання

зазвичай виступає активним учасником обох сторін розрахунків - і як боржник, і як стягувач. Варто враховувати, що будь-який акт розрахунку генерує дебіторську позицію в обліку однієї компанії та паралельну кредиторську, в іншій, що зумовлює наявність протилежних фінансових цілей у партнерів по транзакції [4].

Для наочного розуміння процесу визнання зобов'язань, на рисунку 1.1. систематизовано три ключові чинники ідентифікації боргів як кредиторської заборгованості.

Рис.1.1. Критерії ідентифікації кредиторської заборгованості*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [4].

Поточні зобов'язання за розрахунками з постачальниками являють собою борги підприємства, що формуються в момент отримання товарно-матеріальних цінностей або споживання послуг. Процес їх ліквідації регламентується умовами укладених договорів купівлі-продажу (поставки), які визначають терміни та порядок виконання фінансових обов'язків перед контрагентами.

У сучасних ринкових умовах домінуючим різновидом поточних зобов'язань підприємств є заборгованість перед постачальниками за матеріально-технічні ресурси, що забезпечують стабільний операційний процес. Ця категорія охоплює неоплачені рахунки за відвантаженою сировиною й матеріалами, а також зобов'язання за спожиті послуги та виконані роботи, строк розрахунків за якими вже настав відповідно до умов договорів.

Ефективна організація платежів за товарно-матеріальні ресурси та послуги

є фундаментом розрахункової дисципліни підприємства. Оскільки цей вид взаємодії є найрозповсюдженішим, від його ритмічності та плановірності безпосередньо залежить не лише платоспроможність компанії, а й стабільність її позицій у відносинах з усіма іншими учасниками ринку.

У свою чергу, система постачання охоплює сукупність організаційних та фінансових кроків, які здійснює компанія задля придбання предметів і засобів праці. Цей цикл є фундаментальним для ведення статутної діяльності, оскільки створює базу матеріальних ресурсів для подальшого виробництва чи надання послуг. Ефективно організований процес постачання забезпечує безперервність господарської діяльності підприємства, своєчасне забезпечення виробництва необхідними ресурсами, оптимізацію витрат та підтримання належного рівня конкурентоспроможності. Крім того, система постачання гарантує ощадливе споживання сировинних, кадрових та капітальних ресурсів і допомагає упередити небезпеки, пов'язані із дестабілізацією у забезпеченні підприємства необхідними матеріальними цінностями. Загальну структуру процесу забезпечення ресурсами наведено у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Етапи здійснення процесу постачання*

Етап циклу постачання	Зміст господарської операції	Наявний критерій ідентифікації боргу	Первинні документи (підтвердження)	Рахунки обліку (НП(С)БО)
1	2	3	4	5
1. Договірний етап та замовлення	Узгодження обсягів, цін та умов відтермінування платежу за ресурси.	Відсутній (зобов'язання ще не виникло, оскільки подія не відбулася).	Договір поставки, Специфікація, Рахунок-фактура (Invoice).	Не відображається в балансі (позабалансовий контроль замовлень).
2. Матеріальне забезпечення	Надходження та оприбуткування сировини, матеріалів чи товарів від контрагента.	Поточна відповідальність (внаслідок минулої події — факту переходу права власності на активи).	Видаткова накладна, Товарно-транспортна накладна (ТТН), Акт приймання матеріалів.	Дт 20 (Сировина), 22, 28 Кт 631 (Розрахунки з вітчизняними постачальниками)

Продовж. табл. 1.1

1	2	3	4	5
3. Сервісне забезпечення	Прийняття результатів робіт або споживання послуг (транспорт, комунальні тощо).	Неминучість майбутніх розрахунків (для забезпечення безперервності виробничого циклу).	Акт виконаних робіт, Акт наданих послуг, Рахунок за комунальні послуги.	Дт 23 (Виробництво), 91, 92, 93 Кт 631, 685 (Розрахунки з іншими кредиторами)
4. Моніторинг строковості	Настання узгодженого в договорі дедлайну для здійснення оплати.	Терміновість (наявність чіткого дедлайну, перехід заборгованості у статус строкової/простроченої).	Договір (пункт про строки), Акт звірки взаєморозрахунків, Претензія (у разі порушення строків).	Аналітичний облік у розрізі строків сплати на рахунках 631, 685.
5. Фінансове врегулювання	Перерахування грошових коштів контрагенту в рахунок погашення боргу.	Зобов'язання припиняється (відбувається фактичний відтік активів).	Платіжна інструкція (доручення), Виписка банку.	Дт 631, 685 Кт 311 (Поточні рахунки в національній валюті)

*Примітка. Складено автором за даними джерела [4; 5].

У системі бухгалтерського обліку цикл постачання розглядається як комплекс заходів із придбання та логістичного забезпечення підприємства необхідними матеріалами, вузлами або готовими товарами від зовнішніх контрагентів. Цей процес охоплює договірну роботу, транспортування, складування ресурсів, а також фінансове врегулювання зобов'язань перед постачальниками. З фінансового погляду, на цьому етапі відбувається трансформація активів: конвертація капіталу з грошової стадії у стадію виробничих або товарних активів, призначених для подальшої реалізації чи переробки.

Ключова місія закупівельної логістики полягає у всебічному забезпеченні виробничих потреб необхідними ресурсами: від сировини та палива до тари, запасних частин та малоцінних активів (далі - МШП). Отже, ефективне заготовлення предметів праці виступає базовим фундаментом для старту та

розвитку основної діяльності суб'єкта господарювання. Цей цикл має характеризуватися ритмічністю та збалансованістю, адже як дефіцит, так і надмірне накопичення запасів негативно позначаються на фінансовій стійкості та кінцевих результатах роботи компанії.

Постачання може здійснюватися із певними особливостями, що розкриваються у видах постачання (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Види постачання*

Категорія (вид)	Характеристика	Приклад
1	2	3
Постачання (загальне)	Специфічна форма договору купівлі-продажу, що передбачає відплатну передачу активів від продавця (постачальника) до замовника на договірних засадах.	Укладення річного договору поставки між виробником будівельних матеріалів та торговою мережею на регулярне постачання цементу за погодженим графіком.
Документально оформлене (відфактуроване)	Відвантаження продукції, що підкріплене повним пакетом первинних документів (рахунків-фактур), де зафіксовано номенклатуру, ціну, реквізити сторін та дату здійснення операції.	Завод постачає обладнання замовнику. Разом із товаром передається видаткова накладна та реєструється податкова накладна (в системі ПДВ). Це документально підтверджене постачання.
Термінове (негайне)	Умова комерційної угоди, згідно з якою передача права власності та фактичне надання товару відбуваються відразу після моменту підписання контракту.	Закупівля палива на АЗС за комерційними талонами або негайне відвантаження залишку дефіцитних комплектуючих зі складу продавця в день оплати для запобігання зупинці виробничої лінії («spot» угода).
Безсупровідне (невідфактуроване)	Ситуація, коли ТМЦ надходять на склад без розрахункових документів постачальника. Оприбуткування реалізується відповідно до положень акта приймання-передачі, а після отримання рахунку початкові записи коригуються (сторнуються) до фактичних значень.	На склад підприємства надійшла партія сировини. Комірник прийняв її за актом про приймання матеріалів, але постачальник ще не надіслав оригінал рахунку-фактури або видаткової накладної.
Опосередковане (складське)	Форма забезпечення ресурсами, за якої товари проходять через логістичні вузли та склади посередників. Такий метод	Будівельна компанія замовляє дрібну партію імпортного інструменту. Товар спочатку надходить на центральний склад

Продовж. табл. 1.2

1	2	3
	здорожує вартість активів через додаткові витрати на зберігання та складську обробку.	дистриб'ютора, там сортується, маркується і лише потім відвантажується покупцеві з урахуванням збутової націнки.
Пряме (транзитне)	Поставка товарів безпосередньо завдяки переміщенню продукції від продуцента до фінального покупця, оминаючи посередницькі структури проміжної ланки. Це дозволяє прискорити оборотність капіталу, мінімізувати витрати на вантажні роботи та уникнути витрат на утримання сторонніх складів.	Металургійний комбінат відвантажує партію сталевих прокату безпосередньо у вагони, які прямують на залізничну гілку машинобудівного заводу-замовника, оминаючи оптові бази-посередники.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [4,5].

Провідними партнерами підприємства у сфері формування його матеріальних та капітальних ресурсів є постачальники.

У системі договірних відносин під постачальниками розуміють контрагентів, які здійснюють передачу товарно-матеріальних цінностей або результатів праці у власність замовника. Це можуть бути будь-які правосуб'єктні особи, що постачають запаси, необхідні для операційної діяльності (матеріали, запчастини, тару), або забезпечують виконання технологічних та обслуговуючих процесів.

Етапу формування розрахункових відносин із постачальниками неминуче передують фаза їхнього моніторингу та оцінки. Основними параметрами вибору надійного партнера виступають: вартісна конкурентоспроможність (зіставно з додатковими логістичними та страховими витратами), гнучкість платіжних умов, а також гарантії та післяпродажний сервіс. Важливе значення має сертифікація продукції за стандартами якості, територіальне розташування складів, фінансова стабільність контрагента та його здатність забезпечувати необхідні обсяги поставок, виходячи з наявних виробничих потужностей за останні періоди.

У системі ринкових відносин договір між суб'єктами господарювання

посідає центральне місце як ключовий юридичний факт, що генерує виникнення зобов'язань та опосередковує рух капіталу (табл.1.3.). Зокрема, згідно з «Цивільним кодексом України» параграфом 3 Глави 54 «Поставка», обіг товарів виробничо-технічного та споживчого призначення (незалежно від того, чи є вони результатом власної діяльності, чи закуплені у сторонніх осіб) оформлюється шляхом підписання договорів купівлі-продажу та поставки [47].

З погляду обліку, саме укладання договору не є підставою для внесення записів у бухгалтерські реєстри. Юридичне зобов'язання трансформується в об'єкт обліку лише на етапі практичного виконання умов контракту. Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання», зобов'язання визнається в обліку тільки тоді, коли воно може бути об'єктивно виміряне та призведе до реального зменшення активів підприємства в майбутньому [30].

Таблиця 1.3

Сутність поняття «договір поставки»*

Нормативне джерело	Характеристика (сутність поняття)
Цивільний кодекс України (ст. 712)	Акцентує увагу на статусі сторін та комерційній меті угоди: суб'єкт господарювання (продавець-постачальник) зобов'язується передати у зумовлені строки товари у володіння замовника з метою використання їх у підприємницькій діяльності або в інших цілях, які не мають стосунку до особистого чи домашнього вжитку, тоді як сторона-покупець бере на себе зобов'язання щодо приймання цих активів та перерахування визначеного грошового еквівалента.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [60].

Отже, договір поставки виступає базовим правовим інструментом опосередкування комерційних відносин, що закладає чіткі юридичні межі взаємодії суб'єктів господарювання, тому порушення його умов неминуче призводить до застосування заходів відповідальності у вигляді цивільно-правових санкцій (неустойки, штрафу, пені) та відшкодування збитків, які підлягають обов'язковому відображенню в системі бухгалтерського обліку.

Кредиторська заборгованість перед постачальником формується у разі

підписання контракту на засадах відтермінування розрахунків, що фактично є формою комерційного (товарного) кредитування. Відповідно до положень такої угоди, постачальник здійснює трансляцію права власності на майно, набуваючи при цьому право вимоги до покупця щодо виконання останнім зустрічного зобов'язання — оплати отриманих активів або надання іншої форми компенсації у встановлені терміни [60].

У межах закупівельного циклу взаємодія між контрагентами регламентується сукупністю правочинів, серед яких ключове місце посідають договори поставки, енергозабезпечення, сервісного обслуговування та міни (бартеру). Ці документи фіксують факт передачі матеріальних активів або результатів виконаних робіт від постачальника до замовника. Своєю чергою, сторона-покупець забезпечує фінансове врегулювання зобов'язань шляхом грошової оплати або проведення зустрічного відвантаження ресурсів (у разі застосування товарообмінних угод), що завершує процес розрахунків.

Залучення кредиторської заборгованості як виду позикового капіталу виступає дієвим інструментом для масштабування бізнес-процесів та оптимізації віддачі від використання власних ресурсів. Таке фінансування сприяє оперативному накопиченню цільових грошових фондів і, як наслідок, зростанню ринкової капіталізації суб'єкта господарювання. Водночас фундаментом для забезпечення достовірності фінансової звітності є коректна ідентифікація економічної природи цих боргів та їхня чітка класифікація в системі бухгалтерського обліку.

Кредиторська заборгованість як юридична категорія відображає стан розрахунків, за якого частина майна підприємства фактично належить до сфери інтересів його кредиторів (рис. 1.2). Правова сутність таких відносин полягає в обов'язку боржника передати активи або виконати роботи в рахунок боргу, задовольняючи претензійні права іншої сторони правовідносин [60].

Статус кредиторської заборгованості характеризується певною розгалуженістю. З одного боку, вона розглядається як складова майнового комплексу, над якою підприємство здійснює титульне володіння (у випадку

грошових коштів чи родових речей). З іншого — вона виступає формою зобов'язального обтяження, що фіксує обов'язок боржника перед уповноваженими особами (кредиторами) щодо повернення відповідних активів. У господарському обороті будь-яка організація зазвичай поєднує ролі дебітора та кредитора. Це зумовлено дзеркальним характером кожної транзакції: формування зобов'язання в одного контрагента неминуче генерує право вимоги в іншого, що часто зумовлює наявність дивергентних (суперечливих) інтересів сторін розрахунків.

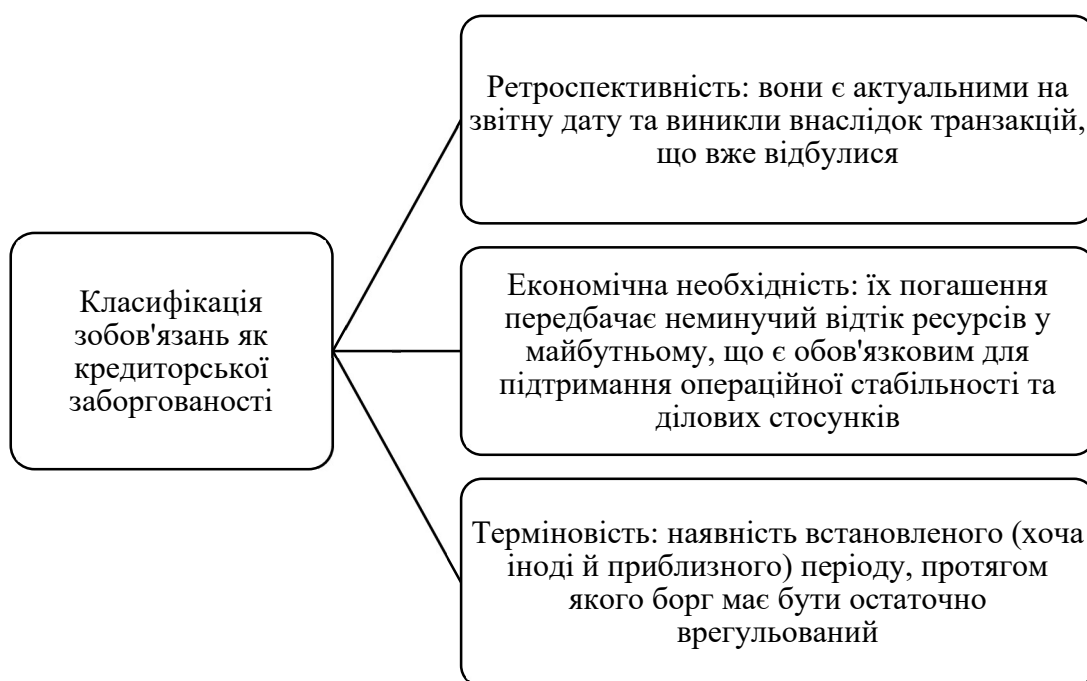

Рис. 1.2. Класифікація зобов'язань як кредиторської заборгованості*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [4; 10; 35; 40].

Під зобов'язаннями перед постачальниками слід розуміти зобов'язання, що виникають внаслідок операцій із закупівлі продукції або сервісного обслуговування. Врегулювання цих розрахунків здійснюється на підставі укладених контрактів, де зафіксовані взаємні правові вимоги та обов'язки контрагентів стосовно виконання платіжних умов отримання товарно-матеріальних цінностей.

Розповсюдженим видом кредиторської заборгованості у сучасному господарюванні є заборгованість перед постачальниками за поставлені виробничі запаси, надані послуги та несплачені в необхідні строки роботи.

Взаєморозрахунки з контрагентами за отримані товари, роботи становлять основу платіжних відносин будь-якої організації. Оскільки ці операції є домінуючими в структурі зобов'язань, їхня системність та ритмічність виступають фундаментальними факторами, що визначають загальну фінансову стійкість суб'єкта господарювання, його потенціал для оперативного погашення заборгованості та гарантування належного рівня ліквідності.

Господарські зв'язки виступають засадничим фактором функціонування будь-якої організації, оскільки вони гарантують ритмічність закупівлі ресурсів, стабільність виробничих циклів та вчасність відвантаження готової продукції (товарів чи послуг).

Процес заготовлення (постачання) розглядається як інтегрована система операцій, спрямована на забезпечення суб'єкта господарювання необхідною ресурсною базою — предметами та засобами праці. В управлінському аспекті механізм реалізації постачання базується на трьох функціональних векторах: стратегічному плануванні, практичній організації та подальшому контролю.

У системі бухгалтерського обліку цикл постачання розглядається як комплекс заходів із придбання та логістичного забезпечення підприємства необхідними матеріалами, вузлами або готовими товарами від зовнішніх контрагентів. Цей процес охоплює договірну роботу, транспортування, складування ресурсів, а також фінансове врегулювання зобов'язань перед постачальниками. З фінансового погляду, на цьому етапі відбувається якісна трансформація активів: втілення грошового капіталу в матеріальні елементи виробничого процесу чи об'єкти торгівлі, призначених для подальшої реалізації чи переробки.

Ключова місія закупівельної логістики полягає у всебічному забезпеченні виробничих потреб необхідними ресурсами: від сировини та палива до тари, запасних частин та малоцінних активів. Отже, ефективне заготовлення предметів

праці виступає базовим фундаментом для старту та розвитку основної діяльності суб'єкта господарювання.

У практичній діяльності підприємств нерідко виникають ризики, що спричиняють затримку або повне припинення дотримання умов укладених угод. Одним з таких факторів належать тимчасова втрата ліквідності, стійка фінансова неспроможність, процедури банкрутства або обставини непереборної сили (форс-мажор). Як наслідок, у системі обліку розрахунків із контрагентами можуть формуватися як дебіторські позиції (у разі авансування майбутніх поставок), так і кредиторські (за умови відстрочення платежу). Пріоритетним завданням організації обліку в такому контексті стає впровадження системи превентивного контролю та регулярної верифікації розрахунків для недопущення переходу заборгованості у категорію простроченої.

Проведений ретроспективний аналіз наукових праць та навчальної літератури щодо питань обліку розрахунків з постачальниками засвідчив високий рівень методичної розробки теми вітчизняними фахівцями (такими як Бутинець Ф.Ф., Сопко В.В., Пушкар М.С.). Вони заклали міцний фундамент для розуміння економічної природи заборгованості в межах національного законодавства. Однак питання автоматизації цих процесів у хмарних сервісах та обліку в умовах воєнного стану залишаються відкритими для подальших досліджень.

1.2. Основи побудови обліку розрахунків із постачальниками на підприємстві

Стабільність та результативність розрахункових операцій із постачальниками безпосередньо залежать від якості діючого нормативного регулювання. Чинне законодавство покликане упередити небезпеку зриву платіжного графіка та невиконання грошових вимог та створення умов, які

сприяють оперативному завершенню повного циклу розрахунків між партнерами по бізнесу.

Узагальнену інформацію щодо чинної правової бази, яка регламентує взаємовідносини з постачальниками, відображено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

**Законодавче регламентування порядку
розрахунків з постачальниками та їх відображення в обліку***

Назва нормативного акту/стандарту	Функціональна характеристика та зміст регулювання
1	2
Митний кодекс України (від 13.03.2012 р. № 4495-VI)	Регламентує засади державної митної політики, спрямованої на захист економічних інтересів України. Встановлює порядок застосування митно-тарифних інструментів, справляння митних платежів та ПДВ при здійсненні зовнішньоторговельних операцій із закордонними постачальниками.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (від 16.07.1999 р. № 996-XIV)	Виступає базовим законодавчим актом, що визначає правову основу організації, ведення обліку та формування звітності. Встановлює обов'язкові вимоги до первинних документів, які фіксують факти здійснення операцій з постачальниками, та принципи державного регулювання облікових процесів.
Закон України «Про обіг векселів в Україні» (від 05.04.2001 р. № 2374-III)	Окреслює правові межі використання вексельних інструментів у комерційному обороті. Регулює процедури емісії (видачі) простих та переказних векселів для відстрочення або врегулювання заборгованості перед постачальниками, а також порядок виконання боргових зобов'язань за ними.
Закон України «Про платіжні послуги» (від 30.06.2021 р. № 1591-IX)	Визначає сучасні засади функціонування ринку платіжних послуг. Встановлює порядок проведення безготівкових грошових переказів на користь постачальників, типи платіжних рахунків, використання електронних грошей та зони відповідальності суб'єктів розрахункових операцій.
НП(С)БО 11 «Зобов'язання»	Забезпечує єдиний методологічний підхід до формування масиву даних про боргові зобов'язання суб'єкта господарювання. Керує процесом визнання пасивів, диференціацією строків їхнього виконання, оцінюванням реальної вартості розрахунків за отримані товари та матеріальні цінності й послуги.
П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів»	Встановлює порядок відображення в обліку та звітності операцій іноземній валюті при взаємодії із закордонними постачальниками. Регулює правила перерахунку монетарних статей (валют кредиторської заборгованості) та визначення курсових різниць на дату балансу та дату здійснення розрахунків.

1	2
МСФЗ (IFRS) 18 «Подання та розкриття інформації у фінансовій звітності»	Регламентує нові жорсткі вимоги до структуризації фінансових звітів зокрема щодо представлення операційних витрат та зобов'язань у звіті про фінансові результати. Спрямований на підвищення прозорості деталізації та зіставності інформації про розрахунки з постачальниками та пов'язані з ними грошові потоки в межах операційної діяльності.
МСБО (IAS) 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи»	Визначає критерії визнання та методи оцінки забезпечень майбутніх витрат, а також розкриття інформації про умовні (непередбачені) зобов'язання. Застосовується при виникненні суперечок, судових позовів чи пред'явленні претензій (штрафів, пені) у процесі виконання договорів поставки.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [29; 32; 35; 40; 41; 52; 57; 58].

Аналіз сформованого масиву нормативно-правових актів та стандартів дозволяє зробити висновок, що правове та методологічне регулювання розрахунків з постачальниками в Україні має багаторівневу та комплексну структуру, яка інтегрує загальнодержавне законодавство, національні стандарти та передові міжнародні практики фінансової звітності.

Нормативна база не лише констатує правила обліку стандартних операцій, а й надає інструменти для фіксації ризикових подій. Зокрема, П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» дозволяє чітко виокремити вплив макроекономічних (валютних) чинників на розрахунки з імпортерами через механізм курсових різниць, а МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» врегульовує специфіку обліку штрафних санкцій та судових претензій, що виникають через деструктивні дії контрагентів [29,30].

Таким чином, сучасна нормативна база повністю об'єднала раніше розділені підходи (після скасування Господарського кодексу) і сформувала чітку траєкторію: від укладення цивільно-правового договору поставки й проведення платежу через сучасну банківську систему - до прозорого розкриття інформації про наявні заборгованості у звітних формах згідно з нормами національних регламентів чи міжнародних інструкцій.

Взаємодія між суб'єктами господарювання в Україні ґрунтується на засадах Цивільного кодексу (далі – ЦКУ). Відповідно до положень ст. 509 ЦКУ,

зобов'язання розглядається як правовий зв'язок, у якому одна сторона (боржник) має реалізувати на користь іншої сторони (кредитора) конкретний акт поведінки — передати активи, виконати певний обсяг робіт, надати послуги або перерахувати кошти. Кредитор при цьому наділяється легітимним правом висувати вимоги щодо належного виконання цього обов'язку. Для мінімізації ризиків законодавство передбачає механізми забезпечення зобов'язань, зокрема використання застави, поруки, неустойки, гарантії чи завдатку [47].

Господарські взаємовідносини між суб'єктами підприємництва оформлюються через систему різнопланових угод. Ключовим серед них є договір купівлі-продажу, за яким продавець здійснює відчуження активів на користь покупця, а останній зобов'язується прийняти об'єкт угоди та забезпечити його фінансову компенсацію (згідно зі ст. 655 ЦКУ). У цьому процесі бухгалтерська служба виконує контрольно-аналітичну функцію: бере участь у погодженні умов контрактів та здійснює безперервний моніторинг їхнього фактичного виконання. Процедура укладання правочину, відповідно до ст. 638 ЦКУ, базується на механізмі оферти (пропозиції) та її подальшого акцепту (прийняття). При цьому, згідно з нормами ст. 641 ЦКУ, пропозиція, що не має конкретного адресата, розглядається лише як запрошення до переговорів, а не як повноцінна оферта [60].

Дотримання регламентованих термінів оплати є обов'язковою умовою виконання зобов'язань перед постачальниками. За відсутності в договорі чіткого графіка виплат, пріоритетною стає вимога кредитора. Наслідки прострочення грошових розрахунків мають штрафний характер: боржник зобов'язаний компенсувати втрати від знецінення коштів через інфляційні процеси та сплатити 3 % річних. Ці нарахування виступають легітимним способом захисту інтересів постачальника від фінансових втрат, спричинених несвоєчасним розрахунком.

У ситуаціях, коли постачальник припускається порушень договірних зобов'язань щодо якісних характеристик або кількісних параметрів відвантажених активів, покупець наділяється правовим інструментом захисту -

можливістю пред'явлення претензії (рекламації). Регламент проведення претензійної роботи та порядок досудового врегулювання розбіжностей визначено нормами господарського законодавства України. За результатами опрацювання претензії сторона-відповідач зобов'язана надати заявнику письмову відповідь із обґрунтуванням своєї позиції у встановлені законом терміни.

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» виступає ключовим регуляторним актом, що детермінує правовий фундамент та методологічні засади функціонування облікової системи в державі (далі – Закон). Сфера дії цього Закону охоплює весь суб'єктний склад господарювання — від юридичних осіб будь-якої форми власності до офіційних представництв іноземних компаній. Завдяки впровадженню уніфікованих правил ведення обліку, законодавство забезпечує прозорість фінансової інформації та створює надійні механізми захисту прав її користувачів (стейкхолдерів).

Згідно з чинною нормативною базою України, процедури безготівкових платежів регулюються такими рівнями (рис.1.3).

Рис.1.3. Нормативне регулювання безготівкових платежів в Україні*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [45; 46; 58].

Задачею розрахункових відносин є неухильне дотримання умов поставки, закріплених у договорі купівлі-продажу. Цей документ фіксує письмове волевиявлення сторін щодо передачі активів та встановлює безумовний

обов'язок покупця забезпечити їх фінансову компенсацію у формі грошової виплати.

П(С)БО 11 «Зобов'язання» визначає правила обліку та розкриття кредиторської заборгованості. Зобов'язання фіксується в облікових регістрах після чого, його суму можна точно розрахувати, а погашення призведе до втрати майбутніх економічних вигод. Окрему увагу стандарт приділяє інвентаризації боргів: суми, що втратили статус зобов'язань на дату складання балансу, повинні включатися до складу доходів компанії [29].

На вартісну оцінку зобов'язань в іноземній валюті суттєво впливають коливання валютних курсів, порядок відображення яких регламентується НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [30].

Правове забезпечення бухгалтерського обліку в Україні базується на уніфікованому Плані рахунків, який структурує інформацію про господарську діяльність підприємств. Для систематизації даних про стан взаєморозрахунків за отримані виробничі запаси, виконані обсяги робіт чи спожиті послуги використовується синтетичний рахунок 63 Плану рахунків.

У системі подвійного запису рахунок 63 як пасивний рахунок: кредитове сальдо та обороти за кредитом свідчать про виникнення або збільшення боргових зобов'язань підприємства за оприбутковані матеріальні цінності, акцептовані акти виконаних робіт чи спожиті послуги. Натомість дебетова сторона рахунку призначена для відображення процесів фінансового врегулювання цих зобов'язань (оплати), а також їхнього списання у випадках, передбачених обліковою політикою чи законодавством.

Основним рахунком синтетичного обліку для систематизації зведених даних щодо стану розрахунків за поставлені запаси, надані послуги та реалізовані роботи чи надані послуги є рахунок 63. Детальна економіко-правова та облікова характеристика цього рахунка наведена у таблиці 1.5

Як свідчать дані таблиці 1.5, рахунок 63 відіграє центральну роль в управлінні поточними зобов'язаннями суб'єкта господарювання. Аналітичний облік за цим рахунком ведеться в розрізі кожного окремого постачальника та

підрядника, а також за кожним укладеним договором (документом), що дозволяє керівництву оперативно відстежувати строки виникнення та погашення заборгованості, запобігаючи виникненню прострочених платежів та штрафних санкцій. Враховуючи пасивну структуру рахунка, зростання його сальдо свідчить про залучення додаткових коштів кредиторів в оборот підприємства, тоді як дебетові обороти відображають відтік ліквідних активів на погашення боргів.

Таблиця 1.5

Характеристика рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»*

Параметр	Зміст та характеристика
Об'єкт обліку	Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
Економічне призначення	Систематизація даних про стан взаємовідносин із виконавцями та постачальниками за отримані активи (ТМЦ), спожиті послуги чи прийняті результати підрядних робіт.
Зміст дебетових записів	Фіксується процес фінансового врегулювання (оплата) зобов'язань, проведення взаємозаліків або анулювання (списання) заборгованості.
Зміст кредитових записів	Момент виникнення (нарахування) боргу перед контрагентами за фактично отримані ресурси чи сервіси.
Облікові реєстри	Журнал 3 (Розділ І) та Відомість 3.1 (за журнальної форми згідно з Наказом Мінфіну № 356) або електронні реєстри автоматизованої системи обліку (Оборотно-сальдова відомість, аналіз та картка рахунку 63 у розрізі контрагентів і договорів).
Відображення у звітності	Розділ III Пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан), рядок 1615.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [30; 31; 35; 40].

Разом з тим, основними завданнями формування облікової інформації про розрахунки за договорами постачання є (табл. 1.6).

Будь-який процес постачання нерозривно пов'язаний із рухом грошових коштів - оплатою заборгованості перед контрагентами за придбані активи. Підприємство зобов'язане суворо дотримуватися фінансової дисципліни, встановленої Національним банком України.

Таблиця 1.6

Основні завдання організації обліку розрахунків із постачальниками*

Завдання обліку	Зміст та сутність процесу	Практичне значення та наслідки для підприємства
1	2	3
1. Оперативне документування	Безперервне та своєчасне відображення кожної господарської операції у первинних документах (видаткові накладні, акти прийому-передачі, товарно-транспортні накладні).	Мінімізує ризики виникнення невідфактурованих поставок, забезпечує юридичне підтвердження факту переходу права власності на активи.
2. Регістрова систематизація	Ведення синтетичного й аналітичного обліку заборгованості за класами 5 та 6 Плану рахунків із дотриманням принципів обачності та повного висвітлення.	Забезпечує формування прозорого інформаційного масиву для порівнянності звітних даних та їхньої відповідності вимогам НП(С)БО 11 «Зобов'язання».
3. Фіскальний контроль	Гарантування достовірності та вчасності відображення показників у податковій звітності, зокрема контроль за реєстрацією податкових накладних постачальниками.	Захищає право підприємства на податковий кредит з ПДВ, запобігаючи непередбаченим фінансовим втратам і штрафам від ДПС.
4. Верифікація зобов'язань	Регулярне проведення взаємних звірок із контрагентами та підписання актів звірки взаєморозрахунків.	Дозволяє оперативно виявляти розбіжності в облікових даних сторін, підтверджує реальність і погодженість залишків на рахунках.
5. Управління ризиками	Моніторинг строків погашення боргів, запобігання накопиченню простроченої, безнадійної або нереальної заборгованості.	Запобігає викривленню показників ліквідності та платоспроможності підприємства, оптимізує управління оборотним капіталом.
6. Валютний та митний комплаєнс	Нагляд за неперевищенням допустимих строків розрахунків у сфері ЗЕД (імпортні операції) та правил митного оформлення.	Захищає компанію від нарахування жорсткої пені НБУ за порушення строків валютного нагляду та штрафів Держмитслужби.
7. Інвентаризаційна діяльність	Проведення обов'язкової суцільної перевірки стану розрахунків перед складанням річної фінансової звітності.	Офіційно підтверджує реальність та достовірність статей дебіторської та кредиторської заборгованості в річному Балансі.
8. Договірна дисципліна	Нагляд за відповідністю фактичних операцій умовам контрактів (ціни, асортимент, обсяги, строки оплати та санкції за ЦКУ).	Попереджає несанкціоноване подорожчання ресурсів, забезпечує правове підґрунтя для пред'явлення претензій у разі порушень.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [30; 31; 35; 40; 41; 52; 58].

Огляд ключових нормативно-правових актів, що формують регуляторне середовище банківських та касових операцій під час розрахунків із постачальниками, наведено у таблиці 1.7.

Таблиця 1.7

Регулювання банківських та касових операцій у процесі постачання*

Нормативний акт	Характеристика та сфера регулювання
Постанова Правління НБУ від 29.07.2022 р. № 163 «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті користувачів платіжних послуг»	Діючий нормативний акт. Регламентує безготівкові розрахунки в умовах глобального переходу фінансової системи України на міжнародний стандарт ISO 20022. Документ закріпив фундаментальну зміну термінології: замість «платіжних доручень» тепер використовуються «платіжні інструкції». Також повністю скасовано поняття «платіжна вимога» та запроваджено сучасний механізм дебетового переказу, що суттєво модернізувало документообіг підприємства з банками та постачальниками.
Постанова Правління НБУ від 29.12.2017 р. № 148 «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні»	Визначає чіткий порядок роботи з готівкою: оприбуткування в касу, розрахунок і затвердження ліміту каси, а також вимоги до заповнення первинних документів (ПКО, ВКО, касової книги). Безпосередньо регулює ліміти готівкових розрахунків підприємств із постачальниками (суворе обмеження — не більше 10 000 грн. на день за правочинами з одним контрагентом).
Інструкція про безготівкові розрахунки (Постанова НБУ № 163)	Встановлює уніфіковані стандарти, формати та правила проведення безготівкових платежів у гривні. Регулює документообіг між банками та клієнтами при використанні платіжних інструментів для розрахунків за отримані товари чи послуги.
Положення про ведення касових операцій (Постанова НБУ № 148)	Детермінує порядок оприбуткування готівки, лімітування каси та оформлення первинних касових документів. Регулює готівкові розрахунки підприємств із постачальниками (в межах встановлених лімітів).

*Примітка. Складено автором за даними джерела [45; 46; 58].

З впровадженням стандарту ISO 20022 на базі нового покоління Системи електронних платежів (СЕП-4), термін «платіжна інструкція» є ширшим та уніфікованим, оскільки охоплює будь-яке розпорядження ініціатора (як в електронній, так і в паперовій формі) банку щодо виконання платіжної операції.

На основі дослідження законодавчого регулювання розрахунків із

постачальниками було виявлено три ключові блоки проблем: недостатність правової фіксації контрольних процедур, відсутність регламентованої методики обліку за специфічними контрактами та суперечливість діючих норм. Оптимальним шляхом подолання цих розбіжностей є кодифікація правил у формі окремої методичної інструкції чи стандарту. Такий крок забезпечить комплексну систематизацію особливостей бухгалтерського відображення операцій, що сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації та прозорості взаємовідносин із підрядниками.

Попри розгалужену систему нормативно-правового регулювання, виникнення суперечностей при проведенні розрахункових операцій набуло системного характеру. Головною причиною цього є дефіцит уніфікованого тлумачення спірних питань, які в різних законодавчих актах трактуються неоднозначно. Водночас ідеальна модель правового регулювання має не лише регламентувати обліковий процес, а й виступати дієвим інструментом превентивного контролю, що унеможливило фінансові правопорушення та забезпечує суворий контроль за оперативністю здійснення платежів

Питання обліку, контролю розрахунків з постачальниками та управління кредиторською заборгованістю є предметом дослідження багатьох науковців (дод. А). Систематизація наукових поглядів та аналіз правового забезпечення розрахункових операцій виявили потребу в усуненні трьох груп проблем: правової невизначеності контрольних функцій, відсутності чітких методичних рекомендацій та нормативних суперечностей. Ефективним інструментом вирішення зазначених питань може стати імплементація окремого внутрігосподарського положення (інструкції) або галузевого стандарту. Це дозволить законодавчо зафіксувати особливості оцінки, умови визнання та специфіку бухгалтерського відображення операцій, забезпечивши цілісність контрольного середовища в межах єдиного документа.

Розрахунки з постачальниками та підрядниками є важливими об'єктами аудиту й економічного аналізу, оскільки вони впливають на фінансовий стан, платоспроможність і результати діяльності підприємства. Перевірка

правильності обліку кредиторської заборгованості забезпечує достовірність фінансової звітності та забезпечує своєчасне виявлення прострочених зобов'язань й фінансових ризиків.

Нормативне регулювання аудиту розрахунків із постачальниками ґрунтується на Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартах аудиту.

Основними джерелами інформації для аудиту є договори, накладні, рахунки-фактури, акти виконаних робіт, банківські виписки, акти звірки розрахунків, реєстри бухгалтерського обліку та фінансова звітність підприємства. Завданнями аудиту є перевірка законності виникнення заборгованості, правильності її документального оформлення та відображення в обліку, а також оцінка своєчасності проведення розрахунків.

Аудит розрахунків із постачальниками здійснюється у три основні етапи: підготовчий, основний і заключний. На підготовчому етапі аудитор оцінює систему внутрішнього контролю та складає програму перевірки. Основний етап передбачає перевірку первинних документів і облікових реєстрів. На заключному етапі узагальнюються результати перевірки та формуються аудиторські висновки.

Метою аналізу кредиторської заборгованості є оцінка її структури, динаміки та впливу на фінансовий стан підприємства. Методика аналізу включає горизонтальний і вертикальний аналіз, оцінку динаміки заборгованості, визначення коефіцієнтів оборотності та строків погашення зобов'язань.

З огляду на це, аудиторський супровід та аналіз договірних зобов'язань є дієвими інструментами підвищення якості інформаційної бази підприємства, мінімізації ризиків неплатежів і комплексного регулювання обсягів заборгованості перед контрагентами.

РОЗДІЛ 2

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Облікова політика та документальне забезпечення розрахунків з постачальниками на підприємстві

ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» (далі – ТОВ) є важливим підприємством у світлотехнічній галузі. Згодом підприємство пройшло кілька етапів еволюції статусу: від виробничого об'єднання до науково- виробничого об'єднання, а потім відкритого акціонерного товариства.

ТОВ є активним учасником різних господарських діяльностей на світлотехнічному ринку та інших сферах. Його основна діяльність з виготовлення електричного освітлювального устаткування (згідно з кодом 27.40) відображає його центральну місію, пов'язану з наданням ефективного, енергозберігаючого, комфортного та високоякісного освітлення. Додатково, товариство виконує інші види діяльності, які можуть бути спрямовані на розширення спектру послуг та покращення позицій на ринку [40]:

1. Інжиніринг та технічне консультування (код 71.12) - включає в себе інжинірингові рішення, геологічні та геодезичні роботи, що можуть бути використані для покращення якості та розвитку інфраструктури.

2. Дослідження та експериментальні розробки (код 72.19) - включає розробку нових технологій, продуктів та вирішення технічних проблем.

3. Оптова та роздрібна торгівля побутовими електронними апаратами та електричними товарами (коди 46.43 та 47.54) - допомагає розповсюдженню продукції та підвищити її відомість серед клієнтів.

4. Посередницька діяльність у торгівлі (код 46.18) - включає посередництво в укладанні угод між різними сторонами та сприяння у здійсненні

операцій на ринку.

5. Фінансові послуги (код 64.99) - надання фінансових послуг може допомогти в управлінні фінансовими ресурсами та забезпеченні фінансової стійкості.

Основною діяльністю підприємства є проектування, конструювання та виготовлення освітлювальних приладів, що включає в себе розробку та виробництво різноманітних світильників, прожекторів, а також іншого світлотехнічного обладнання [39].

До складу фінансової дирекції, яку очолює відповідний директор, входить центральна бухгалтерія, економічний та фінансовий відділи. Виробничий процес компанії забезпечується комп'ютерною підтримкою через обчислювальний цент та локальну інфраструктуру персональних ЕОМ на робочих місцях персоналу. На ІТ-підрозділ покладаються завдання з розробки техніко-економічних планів, менеджменту фінансових та матеріальних потоків, координації поточних процесів у цехах, а також автоматизації ведення бухгалтерського обліку.

Побудова облікової системи в ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» базується на неухильному дотриманні норм Закону України про бухоблік та фінзвітність, вимог вітчизняних НП(С)БО, а також локального Регламенту (Положення) щодо організації облікових процесів на підприємстві.

Відповідальність за побудову та функціонування бухгалтерського обліку в компанії покладається на її безпосереднього власника, що закріплено у правовому полі та внутрішній установчій документації.

На керівництво компанії чи її засновників, відповідно до закону та статуту, покладається повна відповідальність за постановку облікового процесу. Це включає обов'язкове документування будь-яких бізнес-процесів, а також забезпечення схоронності первинних даних, облікових книг та звітних форм щонайменше протягом трирічного періоду.

Підприємство самостійно:

- самостійно розробляє та затверджує стратегічні засади облікової політики компанії;

- впроваджує оптимальну форму бухобліку та набір облікових реєстрів, що відповідають чинному законодавству та технічним можливостям підприємства;

- конструює внутрішню архітектуру управлінського обліку, правила внутрішнього аудиту та встановлює коло осіб, які мають право підписувати фінансову документацію;

- встановлює технологічні схеми обробки первинних даних, правила документообігу та специфіку аналітичного групування за рахунками;

- приймає рішення про виділення структурних підрозділів (відділень, філій) на окремий баланс, забезпечуючи інтеграцію їхніх облікових показників до підсумкових звітів підприємства.

Законодавство зобов'язує топ-менеджмент підприємства забезпечити підґрунтя для безперебійного ведення бухобліку. Директор має контролювати, щоб вимоги головного бухгалтера стосовно дотримання платіжної та документообігової дисципліни, а також термінів подання первинних звітів, були обов'язковими для виконання всіма працівниками організації.

- дотримання єдиної облікової методології та оперативність складання фінансової звітності фірми;

- контрольно-інспекційну діяльність щодо відображення масиву операцій на рахунках бухобліку;

- юридично-бухгалтерський супровід справ, які стосуються виявлених майнових втрат, псування ТМЦ або збитків від розкрадання;

- моніторинг і перевірку організації облікової роботи у відокремлених підрозділах суб'єкта господарювання.

Оцінку практичної складової побудови облікового процесу в ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» варто розпочати з детального вивчення його облікових орієнтирів. Наказ про облікову політику виступає базовим локальним актом, який безпосередньо координує методологію, правила та практичні прийоми формування облікової інформації. Ключові параметри облікової політики об'єкта дослідження, що стосуються взаєморозрахунків із контрагентами,

систематизовано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Основні елементи облікової політики на ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»*

Елемент облікової політики	Характеристика
Об'єкт обліку	Розрахунки з постачальниками та підрядниками за отримані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги
Нормативна база	НП(С)БО 11 «Зобов'язання», НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», План рахунків бухгалтерського обліку
Рахунок обліку	Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
Аналітичний облік	Ведеться в розрізі кожного постачальника, договору та розрахункового документа
Первинні документи	Договори, рахунки-фактури, видаткові накладні, акти виконаних робіт, товарно-транспортні накладні, платіжні доручення
Оцінка зобов'язань	Поточна кредиторська заборгованість відображається за сумою погашення
Визнання зобов'язань	У момент отримання активів або прийняття робіт (послуг), якщо існує ймовірність вибуття економічних вигід та суму можна достовірно визначити
Форма ведення обліку	Автоматизована із застосуванням бухгалтерського програмного забезпечення
Інвентаризація розрахунків	Проводиться перед складанням річної фінансової звітності та в інших випадках, передбачених законодавством
Контроль розрахунків	Здійснюється шляхом звірки взаєморозрахунків із контрагентами та контролю строків погашення заборгованості
Відображення у звітності	У складі поточних зобов'язань Балансу (Звіту про фінансовий стан)

*Примітка. Складено автором за даними джерела [39].

Щоб забезпечити невідкладну фіксацію фактів господарського життя в обліковій системі та мінімізувати ризики протермінування виплат за зобов'язаннями, в організації має бути чітко налагоджений рух первинної документації. Організація цього процесу на ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» регламентується затвердженим графіком документообігу. Детальний порядок створення, обробки, перевірки та зберігання документів, що супроводжують розрахунки із постачальниками та підрядниками, наведено у (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Графік документообігу з обліку операцій з постачальниками та підрядниками
ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»*

Документ	Відповідальний за складання (отримання)	Термін подання до бухгалтерії	Відповідальний за перевірку та обробку	Місце зберігання
1	2	3	4	5
Договір поставки	Відділ постачання, постачальник	У день укладання	Головний бухгалтер, юрист	Архів підприємства
Рахунок на оплату	Постачальник	У день отримання	Бухгалтер з розрахунків	Бухгалтерія
Видаткова накладна	Постачальник, комірник	У день надходження запасів	Бухгалтер з обліку запасів	Бухгалтерія
Товарно-транспортна накладна	Постачальник, перевізник	У день отримання вантажу	Комірник, бухгалтер	Бухгалтерія
Акт приймання-передачі робіт (послуг)	Виконавець робіт (послуг)	У день підписання	Відповідальна особа, бухгалтер	Бухгалтерія
Податкова накладна	Постачальник	Після реєстрації в ЄРПН	Бухгалтер з податкового обліку	Електронний архів
Платіжне доручення	Бухгалтерія	У день здійснення оплати	Головний бухгалтер, директор	Бухгалтерія
Акт звірки розрахунків	Бухгалтерія та постачальник	Щоквартально або за потреби	Головний бухгалтер	Бухгалтерія
Оборотно-сальдова відомість по рахунку 63	Бухгалтерія	Щомісячно	Головний бухгалтер	Бухгалтерія, електронний архів

*Примітка. Складено автором за даними джерела [39].

Отже, облікова політика ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» щодо розрахунків з постачальниками спрямована на забезпечення повного та своєчасного відображення кредиторської заборгованості, чіткого документального оформлення господарських операцій і контролю за виконанням договірних

зобов'язань перед контрагентами. Це сприяє підвищенню достовірності облікової інформації та ефективності управління розрахунками підприємства.

Сучасний стан організації обліку розрахункових операцій з контрагентами в Україні потребує суттєвого вдосконалення, оскільки він не в цілковитому обсязі гарантує відповідну швидкість обороту капіталу та належну фінансову стійкість суб'єктів господарювання. Наслідком цього стає дестабілізація процесів матеріально-технічного забезпечення виробничої сфери. Крім того, платіжна дисципліна, що порушується через несвоєчасність взаєморозрахунків, провокує накопичення взаємних боргів у ланцюгу «виробник — споживач», призводить до виникнення заборгованості з оплати праці, що посилює соціальну напругу всередині трудових колективів та погіршує їх ступінь соціальної захищеності.

Послідовність руху документів та фінансових потоків у процесі виконання зобов'язань перед контрагентами має чітку поетапну структуру. На рисунку 2.1 зображено схему документообігу при безготівкових розрахунках.

Рис. 2.1. Схема документообігу при безготівкових розрахунках*

*Примітка. Складено автором за даними джерел [31; 45; 52; 58].

Документальна основа розрахунків із контрагентами формується на основі первинних документів, що надаються постачальниками та підрядниками. До їх переліку належать: рахунки-фактури (інвойси), видаткові та товарно-транспортні накладні, а також акти приймання-передачі виконаних робіт чи наданих послуг. Ці документи виступають базовими інформаційними носіями,

на підставі яких фіксується виникнення зобов'язань, підтверджується вартість активів та ідентифікується обсяг спожитих ресурсів.

Таблиця 2.3

Характеристика розрахункових документів*

Документ	Призначення	Застосування
Рахунок-фактура	Підтвердження фактури товару або послуги	Оплата, бухгалтерський облік, податкова звітність
Товарно-транспортна накладна	Підтвердження відправлення та перевезення товару	Контроль за перевезенням товару, вирішення спорів, бухгалтерський облік
Накладна	Передача ТМЦ до іншої особи	Внутрішній контроль, облік товарів, фінансова звітність
Акт виконаних робіт, послуг	Підтвердження виконання робіт або надання послуг	Підтвердження виконання робіт або послуг, контроль за якістю, оплата

*Примітка. Складено автором за даними джерела [52; 30; 31].

Процес документального виявлення руху матеріальних, сировинних та паливних ресурсів характеризується високим ступенем складності та багатогранністю. Результативність документообігу має бути вибудована у такий спосіб, аби забезпечити оперативну генерацію релевантних даних. Це є необхідною умовою не лише для бухгалтерського відображення, а й для здійснення превентивного контролю та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо оптимізації виробничих запасів.

Відомості, зафіксованих у первинних актах, підлягають структуруванню на рахунках бухгалтерського обліку за допомогою методу подвійного запису. Цей процес передбачає послідовне відображення даних у реєстрах синтетичного та аналітичного рівнів, що забезпечує формування цілісної інформаційної бази про внутрішні процедури підприємства.

З метою гарантування оперативності облікового процесу, на підприємстві має бути впроваджений жорсткий графік документообігу. Він повинен чітко детермінувати часові межі передачі первинних носіїв інформації від відповідальних осіб до бухгалтерської служби. Такий регламент є необхідною умовою для запобігання часовим розривам між фактом здійснення господарської операції та її відображенням у відповідних реєстрах (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Перелік форм первинних документів для обліку виробничих запасів*

№ форми	Назва форми
1	2
М-1	Журнал обліку вантажів, що надійшли
М-2	Довіреність
М-3	Журнал реєстрації довіреностей
М-4	Прибутковий ордер
М-5	Товарно-транспортна накладна
М-6	Товарно-транспортна накладна
М-7	Акт про приймання матеріалів
М-8, 8а	Лімітно-забірна картка (на одне найменування матеріалу та багаторазовий відпуск)
М-9, 9а	Лімітно-забірна картка (для багаторазового відпуску 2-5 найменувань матеріалів)
М-10, 10а	Акт-вимога на заміну (додатковий відпуск) матеріалів
М-11	Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів
М-12	Картка складського обліку матеріалів
М-13	Реєстр приймання-здачі документів
М-14	Відомість обліку залишків матеріалів на складі
М-15	Акт про приймання устаткування
М-15а	Акт приймання-передачі устаткування до монтажу
М-16	Матеріальний ярлик
М-17	Акт про виявлені дефекти устаткування
М-18	Сигнальна довідка про відхилення фактичного залишку матеріалів від встановлених норм запасу
М-19	Матеріальний звіт
М-20	Накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей (бланк суворої звітності)

Продовж. табл. 2.4

1	2
М-21	Інвентаризаційний опис
М-22	Акт на списання матеріалів відкритого зберігання
М-23	Акт про витрату давальницьких матеріалів
М-26	Картка обліку устаткування для встановлення
М-28, 28а	Лімітно-забірна картка (для будівельних організацій)

*Примітка. Складено автором за даними джерела [30].

Якість та достовірність первинної реєстрації операцій із накопиченням виробничих ресурсів для операційної діяльності є фундаментальним чинником, що детермінує точність калькулювання виробничої собівартості. Саме від методологічної коректності документального забезпечення залежить об'єктивність розподілу витрат, та надійності вартісних процедур визначення собівартості продукції на стадії виготовлення, яка прямо корелює з рівнем достовірності та користі фінансових даних, які розкриваються у звіті.

Обсяг необхідних виробничих запасів детермінується відповідно до затвердженої виробничої програми та встановлених норм витрат ресурсів. Формування ресурсної бази підприємства може здійснюватися через різноманітні канали: шляхом зовнішніх закупівель, власного виробництва, отримання внесків до статутного капіталу, безоплатного передавання або через механізми обмінних (бартерних) операцій. Кожен із зазначених способів надходження вимагає специфічного підходу до первинного оцінювання та документального підтвердження (табл. 2.5).

Одним із найважливіших непрямих фіскальних платежів, який чинить безпосередній вплив на грошові потоки та кінцеву прибутковість компанії, виступає податок на додану вартість. Досліджуване ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» застосовує загальну модель оподаткування із нарахуванням ПДВ за базовою ставкою 20%. При цьому побудова облікового процесу в частині фіскальних зобов'язань і податкового кредиту здійснюється на підставі норм ПКУ та положень відповідної Інструкції до Плану рахунків.

Таблиця 2.5

Первинний облік з надходження виробничих запасів*

Назва документа	Типова форма	Функціональне призначення та особливості використання
Журнал обліку надходження вантажів	М-1	Використовується для реєстрації транспортних накладних (залізничних, водних тощо). Дозволяє контролювати терміни оприбуткування, стан оплати рахунків та фіксувати випадки відмови від акцепту через невідповідність вантажу.
Довіреність	М-2	Юридичне підтвердження права співробітника отримувати цінності від імені підприємства. За наявності до 6 найменувань ТМЦ використовується стандартна форма М-2. При розширеному переліку товарів доцільно застосовувати спеціалізовані додатки або форму М-26.
Журнал реєстрації довіреностей	М-3	Служить для суворого обліку виданих та використаних довіреностей. Вимагає спеціальної підготовки: сторінки потребують регламентованого оформлення, що передбачає нумерацію сторінок, їх зшивання та скріплення печаткою суб'єкта господарювання і підписами керівництва для запобігання зловживанням.
Прибутковий ордер	М-4	Складається для оприбуткування запасів від постачальників або з переробки. Використовується лише тоді, коли фактична кількість та якість повністю збігаються з даними постачальника. Є основою для складського та синтетичного обліку.
Товарно-транспортна накладна (ТТН)	М-5, М-6	Використовується для обліку перевезень автомобільним транспортом. Форми М-5 та М-6 є специфічними (раніше — для зерна чи інших спецвантажів). Важливо: у 2026 році в Україні обов'язковою є е-ТТН для підтвердження витрат на логістику та оприбуткування.
Акт про приймання матеріалів	М-7	Формується комісією, якщо виявлено розбіжності (недостачу, брак) порівняно з документами постачальника, або якщо вантаж надійшов без супровідних документів. Це юридична підстава для пред'явлення претензій.
Реєстр приймання-здачі документів	М-13	Служить для передачі пакету первинних документів (накладних, актів) зі складу до бухгалтерії. МВО робить його в одному примірнику для контролю цілісності паперового/електронного архіву.
Відомість обліку залишків (Матеріальний звіт)	М-14 / М-19	Показує рух та залишки цінностей на складі за певний період (день/місяць). Дозволяє бухгалтеру звірити залишки на складі з даними бухгалтерського рахунку 20 «Запаси».

*Примітка. Складено автором за даними джерела [52].

Оскільки ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» є виробничим підприємством,

яке виготовляє освітлювальну техніку, воно постійно закуповує сировину, комплектуючі вироби (листовий метал, світлодіодні модулі, драйвери, скло) та споживає послуги (електроенергія, транспортні послуги).

Регламент вітчизняного податкового законодавства (зокрема, норми ст. 198 та ст. 201 ПКУ) передбачає, що акумулювання сум ПДВ у межах податкового кредиту за фактом придбання матеріальних цінностей чи послуг можливе лише за наявності коректно складених первинних і фіскальних форм. В умовах ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» правовим підґрунтям для відображення податкового кредиту виступають такі документи:

- Податкова накладна (ПН): ключовий документ, що легітимізує право підприємства на податковий кредит під час закупівельних операцій на внутрішньому ринку. Вона в обов'язковому порядку генерується контрагентом у цифровому форматі, завіряється за допомогою КЕП та підлягає внесенню до Єдиного реєстру (ЄРПН) у визначені строки. Брак реєстрації накладної в системі ЄРПН унеможлиблює включення відповідних сум податку до складу кредиту;

- Митна декларація (МД): оскільки досліджуване підприємство імпортує деталі для випуску світлотехнічної продукції (зокрема, електронні компоненти та світлодіоди), МД виступає головним свідченням сплати фіскального збору під час перетину кордону. Оформлена електронна митна декларація є достатньою і незалежною підставою для відображення податкового кредиту, що не потребує додаткового виписування ПН.

- документи – замітники податкової накладної (згідно з п. 201.11 ПКУ), якщо у процесі здійснення господарської діяльності (наприклад, при розрахунках з підзвітними особами або оплаті комунальних послуг) податковий кредит також формується на підставі:

- рахунків за послуги (телекомунікаційні, постачання електроенергії, водопостачання тощо), за якими прилади обліку фіксують показники. Рахунок повинен містити загальну суму платежу, суму податку та податковий номер продавця;

- фіскальних касових чеків, які містять суму отриманих товарів/послуг,

загальну суму нарахованого податку та фіскальний номер (при цьому загальна сума отриманих товарів/послуг за такими чеками не може перевищувати 200 гривень на день без урахування ПДВ);

- транспортних квитків та готельних рахунків, що містять загальну суму платежу, суму податку та податковий номер продавця [43].

Організація роботи з податковими накладними на підприємстві чітко поділяється на два напрями: облік «вхідних» (податковий кредит) та формування «вихідних» (податкові зобов'язання) податкових накладних.

Щодня підприємство закуповує значні обсяги різноманітної сировини. Бухгалтерія ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» отримує через систему електронного документообігу (найчастіше M.E.Doc або FREDO Звіт) ПН від постачальників на:

- сировину та матеріали (листовий метал, алюмінієвий профіль, скло, пластик);
- високотехнологічні комплектуючі (світлодіодні LED-модулі, драйвери, електронні плати);
- енергоносії (електроенергія, газ) та послуги (транспортна логістика).

Головним завданням бухгалтера на цій ділянці є своєчасний контроль реєстрації цих ПН контрагентами в ЄРПН, адже без цього підприємство не має права зменшити своє податкове навантаження. Особлива увага приділяється перевірці кодів товарів за УКТ ЗЕД на електронні компоненти, оскільки помилки постачальників у цих кодах можуть призвести до втрати податкового кредиту.

При реалізації готової продукції (світильників, прожекторів) ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» самостійно виписує податкові накладні. Тут є дві суттєві особливості, зумовлені ринками збуту:

- якщо постачання на митній території України, тоді складається стандартна ПН зі ставкою 20%. Підприємство зобов'язане зареєструвати її в ЄРПН у встановлені законодавством терміни (до 5-го або 18-го числа відповідного місяця), використовуючи свій реєстраційний ліміт у Системі електронного адміністрування (СЕА ПДВ);

- при здійсненні експортних операцій, оскільки значна частина світлотехніки «Ватри» йде на експорт, бухгалтерія складає спеціальні податкові накладні із застосуванням нульової ставки (0%). У верхній лівій частині такої ПН робиться помітка «Х» (не підлягає наданню отримувачу) та зазначається тип причини «07» - Складена на операції з вивезення товарів за межі митної території України. Саме ці зареєстровані експортні ПН є ключовою підставою для подальшого отримання бюджетного відшкодування ПДВ (рис. 2.2).

Заявка подателя накладної			
Складена на операції, здійснені під оподаткуванням			
Не підлягає наданню отримувачу (покупцю) з приписи (написки) кілограмів (цієї приписи)			
Інформація про операцію з введення товарів за межі митної території України:			
договір (контракт)	Сторона (номер)	Аліментна форма формуляризації	
митна декларація	Сторона (номер)	(номер)	

Податкова накладна									
23112120124 (дата складання) 1155 (порядковий номер)									

Постачальник (продавець)									
ТОВ "Оксис"									
(найменування, прізвище (за наявності), ім'я, по батькові (за наявності) - для фізичної особи - підприємця)									
707070707070707070				876543211	11				
(індивідуальний податковий номер)		(номер філії?)		(податковий номер платника податку?) (код?)		або серія (за наявності) та номер паспорта?)			

Отримувач (покупень)									
Неполітик									
(найменування, прізвище (за наявності), ім'я, по батькові (за наявності) - для фізичної особи - підприємця)									
10000000000000000000									
(індивідуальний податковий номер)		(номер філії?)		(податковий номер платника податку?)		або серія (за наявності) та номер паспорта?)			

Розділ А									
I Загальна сума коштів, що підлягають сплаті, з урахуванням податку на додану вартість									
									120000,00
II Загальна сума податку на додану вартість, з якої списується									
									20000,00
III Загальна сума податку на додану вартість за оподаткованою ставкою									
									20000,00
IV Загальна сума податку на додану вартість за ставкою 0 %									
V Загальна сума податку на додану вартість за ставкою 14 %									
VI Усього обсяги постачання за оподаткованою ставкою (код ставки 20)									
									100000,00
VII Усього обсяги постачання за ставкою 7 % (код ставки 7)									
VIII Усього обсяги постачання за ставкою 14 % (код ставки 14)									
IX Усього обсяги постачання при експорті товарів за ставкою 0 % (код ставки 901)									
X Усього обсяги постачання на митній території України за ставкою 0 % (код ставки 902)									
XI Усього обсяги експорту, здійснених під оподаткуванням (код ставки 903)									
XII Дані щодо митної (заставної) тари									

Розділ Б													
N	Опис (номенклатура) товарів/послуги продавця	Код				Одиниця виміру товару/послуги		Ціна постачання опинити товару/послуги або максимальна роздрібна ціна товарів без урахування податку на додану вартість		Обсяги постачання (без оподаткування) без урахування податку на додану вартість		Сума податку на додану вартість	
		товару згідно з УКТ ЗЕД	код товару	код послуги згідно з Державним класифікатором економічної діяльності	код послуги згідно з Державним класифікатором економічної діяльності	Кількість (об'єм, обсяг)	код	Код ставки	Код підлягати	Код ставки	Код підлягати		
1	2	3.1	3.2.1	3.2.2	3.3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Масло соєвого/орішкове Українська 72-5%	0405			кг	2112	20	50,00	20	1000,00	20	200,00	
2	Масло соєвого/орішкове Українська 82-5%	0405			кг	2112	20	70,00	20	3000,00	20	140,00	
3	Сир Зерніковський 50%	0406			кг	0301	10	300,00	20	7000,00	20	600,00	
4	Сир Доріжко ТМ Колена (Німеччина)	0406/040900	X		кг	0301	5	600,00	20	3000,00	20	600,00	
72	Копальне Адріате (Вірменія) 530рр, 0,7 л	2208201200	X		л	2061	20	700,00	20	1400,00	20	280,00	

Рис. 2.2. Приклад заповнення податкової накладної*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [44].

Оскільки ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» є виробником, на вході воно має одні коди УКТ ЗЕД (наприклад, 7208 - прокат плоский з металу, або 8541 - діоди), а на виході - зовсім інший код готової продукції (наприклад, 9405 - лампи та освітлювальне обладнання).

Для автоматизованої системи ДПС (СМКОР) така невідповідність кодів «на вході» і «на виході» є маркером фіктивності. Щоб податкові накладні заводу не блокувалися системою щодня, підприємство завчасно подає до податкових

органів “таблицю даних платника податку”. У ній зазначаються коди сировини, що придбавається, та коди готової світлотехнічної продукції, що випускається. Прийнята податковою службою Таблиця даних є своєрідним імунітетом, який доводить реальний статус виробника і забезпечує безперебійну реєстрацію вихідних податкових накладних підприємства.

Визначення моменту, коли підприємство набуває право на податковий кредит із ПДВ, підпорядковується принципу «першої події» (ним виступає або момент перерахування безготівкових грошових коштів контрагенту, або факт оприбуткування матеріальних цінностей). Базовою вимогою для цього залишається наявність коректно складеної та внесеної продавцем до ЄРПН податкової накладної. Для узагальнення інформації про суми податку, які згодом увійдуть до складу податкового кредиту, компанія застосовує субрахунок 644 «Податковий кредит».

Податкові зобов'язання на підприємстві виникають під час реалізації готової продукції (світильників, прожекторів) та іншого майна. Базою оподаткування є договірна вартість продукції, але не нижча за звичайні ціни. Облік відстрочених зобов'язань ведеться на субрахунку 643 «Податкові зобов'язання».

Враховуючи специфіку діяльності ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА», значна частка продукції реалізується на зовнішніх ринках (експортується). Згідно з пп. 195.1.1 ПКУ, операції з вивезення товарів за межі митної території України оподатковуються за нульовою ставкою (0%). Це створює на підприємстві систематичне перевищення податкового кредиту над податковими зобов'язаннями, що дає право на отримання бюджетного відшкодування ПДВ.

Складання та подання Податкової декларації з податку на додану вартість здійснюється щомісяця в електронній формі засобами програмного забезпечення. Дані аналітичного та синтетичного обліку ПДВ повністю узгоджуються з показниками, що відображаються у декларації, що забезпечує достовірність інформації у розрахунках з бюджетом.

У процесі виробництва освітлювальних приладів завод імпортує

високотехнологічні комплектуючі, а значну частину готової продукції - експортує. Основним документом, що регламентує оподаткування ПДВ у цих процесах, є митна декларація (МД).

На сьогодні паперові митні декларації практично відійшли в минуле, і ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» використовує виключно електронні митні декларації (далі - ЕМД), оформлені за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення та засвідчені кваліфікованим електронним підписом (далі - КЕП) посадової особи митного органу.

Робота з митними деклараціями на підприємстві поділяється на два базові напрями – імпорتنі та експортні операції.

Під час ввезення на митну територію України імпоротної сировини (наприклад, специфічних світлодіодних матриць, драйверів чи полікарбонату) у підприємства виникає обов'язок сплатити «імпортний» ПДВ.

Відповідно до п. 201.12 Податкового кодексу України (далі - ПКУ), у разі ввезення товарів на митну територію України документом, що посвідчує право на віднесення сум податку до податкового кредиту, вважається митна декларація, оформлена відповідно до вимог законодавства, яка підтверджує сплату податку [18].

Ключові особливості обліку для підприємства на цьому етапі (табл. 2.6):

Реалізація готової продукції (промислових чи вуличних світильників) іноземним замовникам оподатковується ПДВ за ставкою 0%. Проте право на застосування цієї пільгової ставки виникає лише за наявності належним чином оформленої митної декларації.

Крім податкового обліку, митна декларація є критично важливою для фінансового (бухгалтерського) обліку. Відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси», суми ввізного мита та митних зборів, вказані в імпортній МД, бухгалтерія ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» включає безпосередньо до первісної вартості імпортованих комплектуючих, збільшуючи їхню облікову вартість на складі. Сума ПДВ, сплачена на митниці, до вартості запасів не включається, а одразу спрямовується на дебет рахунку 641 «Податкові розрахунки».

Таблиця 2.6

Особливості обліку ПДВ при імпорті для підприємства*

Особливість	Зміст
1	2
Відсутність податкової накладної	Іноземний постачальник не є платником ПДВ в Україні і не реєструє податкових накладних. Підставою для бухгалтерського проведення з нарахування податкового кредиту є виключно оформлена МД.
База оподаткування ПДВ	ПДВ (20%) розраховується не від суми контракту, а від митної вартості товарів, яка включає контрактну вартість, витрати на транспортування до кордону України, страхування, а також суму нарахованого ввізного мита.
Сплата до розмитнення	Право на податковий кредит у ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» виникає лише за умови фактичної сплати коштів на єдиний рахунок митниці до або під час митного оформлення.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [44].

Отже, сформована на ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» система облікової політики та документального забезпечення розрахунків із постачальниками й підрядниками є систематичною, автоматизованою та повністю відповідною вимогам НП(С)БО 11 «Зобов'язання» і Податкового кодексу України.

2.2. Методика бухгалтерського обліку розрахункових операцій з постачальниками та їх відображення у формах фінансової звітності підприємства

Організація та методика бухгалтерського обліку розрахунків із постачальниками та підрядниками на ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» обумовлені його галузевою специфікою як великого науково-виробничого комплексу електротехнічної промисловості

Синтетичний облік розрахунків із постачальниками та підрядниками здійснюється на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

За своєю структурою цей рахунок є активно-пасивним, хоча найчастіше відображає пасивну сторону — кредиторську заборгованість. Рахунок 63 слугує для акумулювання та систематизації інформації за такими операційними напрямками:

- акцептовані розрахунки, за фактично отримані товарно-матеріальні цінності (ТМЦ), виконані роботи та спожиті послуги (включаючи комунальні ресурси: електроенергію, газ, воду), а також за послуги з логістики та переробки;
- невідфактуровані поставки, відображення надходження ресурсів, на які на момент оприбуткування ще не надійшли розрахункові документи від постачальників (рахунки, накладні);
- результати приймання, фіксація вартості надлишків ТМЦ, що були виявлені під час кількісного та якісного контролю при отриманні вантажів.

На рахунку 63 відображається стан і рух заборгованості - за кредитом накопичується інформація про вартість акцептованих (прийнятих до оплати) рахунків за фактично отримані активи, виконані роботи чи надані сервіси. Натомість за дебетом рахунку фіксується погашення цих зобов'язань шляхом перерахування грошових коштів або проведення інших форм розрахунків, що призводить до зменшення кредиторської заборгованості підприємства (табл. 2.7).

Аналітичний облік розрахунків із контрагентами організовується шляхом здійснення за кожним конкретним суб'єктом господарювання, що дозволяє деталізувати інформацію про стан взаємовідносин.

Особлива увага приділяється специфічним об'єктам аналітики: невідфактурованим поставкам (товари отримані, але документи ще не надійшли) та авансовим платежам (кошти перераховані, але активи ще не отримані). Така деталізація забезпечує можливість оперативного контролю за виконанням договірних умов та точність проведення взаємозвірок.

Встановлений порядок взаємовідносин із контрагентами передбачає здійснення розрахунків постфактум, тобто після документально підтвердженого відвантаження ТМЦ або верифікації акта виконаних робіт.

Таблиця 2.7

Система синтетичного обліку та порядок розкриття інформації
за рахунком 63 у фінансовій звітності*

Назва звіту	Що він показує (Аналітична цінність)	Коли доцільно використовувати
Оборотно-сальдова відомість (ОСВ)	Показує залишки на початок, обороти за дебетом (оплати) та кредитом (надходження), а також кінцеве сальдо.	Для загальної перевірки стану заборгованості перед усіма контрагентами одночасно.
Шахматна відомість	Відображає суми в розрізі кореспондуючих рахунків у формі матриці (таблиці).	Для швидкого аналізу того, за що саме виник борг (на які рахунки пішли витрати — 20, 28, 91, 92).
Аналіз рахунку (за період)	Узагальнює суми за кожним кореспондуючим рахунком (наприклад, сума ПДВ, сума оприбуткованих товарів).	Для звірки сум, що пішли на різні статті витрат або запаси за конкретний місяць/квартал.
Карточка рахунку	Найдетальніший звіт: містить хронологічний перелік усіх проводок із зазначенням дати, документа-підстави та контрагента.	Для пошуку конкретної помилки або перевірки окремої операції з конкретним постачальником.
Відомість по рахунку	Схожа на картку, але зазвичай групує дані за днями або періодами, надаючи підсумки за кожну дату.	Для оперативного контролю щоденних грошових потоків та зобов'язань.
Зведені проводки	Агрегований список усіх типів бухгалтерських записів, здійснених за рахунком за період.	Для перевірки правильності налаштування типових операцій у системі автоматизації.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Такий підхід мінімізує фінансові ризики покупця та базується на принципі відповідності: виникнення кредиторської заборгованості за рахунком 63 здійснюється з оприбуткуванням відповідних активів або визнанням витрат періоду.

Облік кредиторської заборгованості на рахунку 63 базується на сумах, зазначених у розрахункових документах постачальника, і не залежить від обраного підприємством методу оцінки запасів (FIFO, середньозважена вартість тощо).

Важливим теоретико-практичним аспектом бухгалтерського обліку є чітке розмежування оцінки зобов'язань (пасивів) та оцінки активів. Облік

кредиторської заборгованості на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» базується виключно на сумах, зазначених у первинних розрахункових документах постачальника (видаткових накладних, актах, рахунках-фактурах), та регулюється умовами договору. Величина цього зобов'язання є абсолютно автономною і жодним чином не залежить від внутрішніх методологічних рішень підприємства щодо подальшого списання придбаних активів, зокрема від обраного методу оцінки запасів при їх вибутті відповідно до НП(С)БО 9 «Запаси».

Згідно з Наказом про облікову політику ТОВ «ОСП Корпорація Ватра», для всіх видів виробничих запасів (матеріалів, комплектуючих, сировини) обрано метод середньозваженої вартості (визначається на дату операції або щомісячно). Цей вибір обумовлений великою номенклатурою світлотехнічної продукції, значною кількістю дрібних деталей та регулярними поставками аналогічних матеріалів від різних контрагентів за коливаючими цінами, що дозволяє згладжувати собівартість готової продукції та уникати різких стрибків ціни при виробництві.

Для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за податками та платежами використовується рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами», зокрема субрахунок 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки з ПДВ»).

Водночас для обліку податкових зобов'язань і податкового кредиту з ПДВ Інструкцією передбачено такі субрахунки:

643 – «Податкові зобов'язання» і 644 – «Податковий кредит», які є транзитними й використовуються підприємствами для коригування податкових зобов'язань і податкового кредиту у випадку авансових платежів, тобто з метою відображення правила «першої події».

Для підтвердження незалежності обліку на рахунку 63 від методу оцінки запасів розглянемо практичний приклад, який ви можете використовувати у своїй роботі.

Наведемо приклад практичного застосування відображення операцій на

рахунку 63.

Припустимо, що протягом звітнього місяця ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» придбало у постачальників дві партії одного й того самого матеріалу (наприклад, світлодіодних модулів) для виробництва світильників, а також здійснило списання частини матеріалів у виробництво.

Операція 1. Отримано від Постачальника №1 першу партію: 100 шт. за ціною 50,00 грн./шт. (без ПДВ).

Вартість матеріалів: $50 \cdot 100 = 5\,000$ грн.

ПДВ (20%): 1000 грн.

Заборгованість перед постачальником (Кт 631): 6 000 грн. (включаючи ПДВ).

Операція 2. Отримано від Постачальника №2 другу партію: 100 шт. за ціною 60,00 грн./шт. (без ПДВ).

Вартість матеріалів: $100 \cdot 60 = 6000$ грн.

ПДВ (20%): 1200 грн.

Заборгованість перед постачальником (Кт 631): 7200 грн. (включаючи ПДВ).

Таким чином, загальне кредитове сальдо (чи оборот) за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» становить 13200 грн. Ця сума є юридично зафіксованою документами постачальників і підлягає обов'язковій оплаті.

Операція 3. Протягом місяця у виробництво (Дт 23) було відпущено 150 шт. світлодіодних модулів.

Проведемо порівняльний аналіз розподілу вартості між списаними запасами та їх залишком на складі за двома методами (реальним середньозваженим та альтернативним FIFO), щоб довести незмінність заборгованості.

Варіант А. За методом середньозваженої вартості (обраний на ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»):

На ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» обрано метод середньозваженої

вартості. Середня ціна одиниці запасу без ПДВ визначається як відношення загальної вартості двох партій матеріалів до їх загальної кількості: $(5\,000,00 \text{ грн.} + 6\,000,00 \text{ грн.}) / (100 \text{ шт.} + 100 \text{ шт.}) = 55,00 \text{ грн./шт.}$

Вартість матеріалів, списаних у виробництво (Дт 23 Кт 201), становить: $150 \text{ шт.} \times 55,00 \text{ грн.} = 8\,250,00 \text{ грн.}$ Залишок матеріалів на складі на кінець місяця (рахунок 201) становить: $50 \text{ шт.} \times 55,00 \text{ грн.} = 2\,750,00 \text{ грн.}$

Для порівняння розглянуто метод FIFO. У цьому випадку у виробництво спочатку списується перша партія повністю, а потім частина другої партії: $(100 \text{ шт.} \times 50,00 \text{ грн.}) + (50 \text{ шт.} \times 60,00 \text{ грн.}) = 5\,000,00 \text{ грн.} + 3\,000,00 \text{ грн.} = 8\,000,00 \text{ грн.}$ Залишок матеріалів на складі формується з другої партії та становить: $50 \text{ шт.} \times 60,00 \text{ грн.} = 3\,000,00 \text{ грн.}$

Як демонструють розрахунки, зміна методу оцінки запасів змінює виключно внутрішній розподіл вартості всередині активів підприємства: сума списання на виробництво (витрати) змінюється з 8250 грн. на 8000 грн. а залишок на складі — з 2750 грн. на 3000 грн.

Проте, сума кредиторської заборгованості перед постачальниками на рахунку 63 в обох випадках залишається абсолютно однаковою — 13200 грн. Це наочно підтверджує правило, що облік зобов'язань є автономним і залежить виключно від зовнішніх первинних розрахункових документів, тоді як методи оцінки запасів регулюють лише внутрішній оборот активів підприємства.

Кредитовий оборот за цим рахунком формується суворо в межах акцептованої суми.

У випадках, коли оплата була здійснена авансом (до фактичного отримання ресурсів), а під час оприбуткування виявлено невідповідності (недостача, порушення умов щодо якості, цінові або арифметичні помилки), виникає необхідність у рекламачії. Такі операції відображаються бухгалтерським записом Д-т 374 «Розрахунки за претензіями»; К-т 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками.

Відображення в системі бухгалтерського обліку ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» сум податкового кредиту та податкових зобов'язань з податку на

додану вартість (ПДВ) ґрунтується на чіткому дотриманні норм Податкового кодексу України (ПКУ), зокрема ст. 187 щодо моменту виникнення податкових зобов'язань та ст. 198 щодо формування податкового кредиту [47].

Для узагальнення інформації про розрахунки з ПДВ підприємство використовує активний-пасивний рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами», субрахунок 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки з ПДВ»). Оскільки в Україні діє специфічний механізм адміністрування ПДВ за правилом «першої події», виникає часовий розрив між фактом здійснення господарської операції (оплати чи відвантаження) та моментом реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних (далі - ЄРПН). Для згладжування цих розривів та дотримання методу нарахування в облікову практику ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» впроваджено використання транзитних субрахунків:

- 643 «Податкові зобов'язання» — для обліку сум ПДВ, нарахування яких пов'язане з отриманням авансів (попередньої оплати) від покупців світлотехнічної продукції;

- 644 «Податковий кредит» — для обліку сум непідтвердженого податкового кредиту до моменту офіційної реєстрації податкової накладної постачальником в ЄРПН.

Формування податкового кредиту на ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» супроводжує процеси закупівлі сировини, металопрокату, скла та високотехнологічних світлодіодних компонентів. Механізм відображення на рахунках залежить від того, яка подія була першою.

Варіант А. Перша подія — перерахування авансу постачальнику:

1. Бухгалтерія здійснює перерахування передоплати контрагенту: Дт 371 «Розрахунки за виданими авансами» — Кт 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

2. На дату перерахування коштів виникає право на «очікуваний» податковий кредит. Робиться запис: Дт 644/1 «Податковий кредит (непідтверджений)» — Кт 644/2 «Податковий кредит (податкові зобов'язання

постачальника)» (або через пряму кореспонденцію субрахунків розрахунків залежно від конфігурації ERP-системи).

3. Після того як постачальник успішно реєструє електронну податкову накладну в ЄРПН, право стає підтвердженим: Дт 641/ПДВ — Кт 644/1.

4. При подальшому фактичному надходженні матеріалів на склад (друга подія) здійснюється їх оприбуткування без ПДВ: Дт 201, 204 — Кт 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками», а також списується сума податку: Дт 644/2 — Кт 631. Наприкінці проводиться залік взаєморозрахунків: Дт 631 — Кт 371.

Варіант Б. Перша подія — оприбуткування матеріальних цінностей:

1. На склад підприємства надходять запаси (перша подія): Дт 201, 204 — Кт 631.

2. Одночасно на підставі отриманої видаткової накладної фіксується сума ПДВ, яка поки що не може бути віднесена до заліку з бюджетом: Дт 644/1 — Кт 631.

3. При отриманні підтвердження про реєстрацію ПН в ЄРПН сума переноситься на розрахунки з бюджетом: Дт 641/ПДВ — Кт 644/1.

4. Подальше перерахування коштів (друга подія) закриває борг перед постачальником: Дт 631 — Кт 311.

При реалізації промислових світильників та прожекторів власного виробництва на внутрішньому ринку підприємство зобов'язане нарахувати податкові зобов'язання з ПДВ за базовою ставкою 20%.

Варіант А. Перша подія — отримання передоплати від покупця:

1. На поточний рахунок підприємства надходять кошти від замовника: Дт 311 — Кт 681 «Розрахунки за авансами одержаними».

2. За правилом першої події бухгалтерія ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» нараховує податкові зобов'язання, використовуючи транзитний рахунок: Дт 643/1 «Податкові зобов'язання (непідтверджені/нараховані)» — Кт 641/ПДВ. Протягом законодавчо встановленого строку відповідальний бухгалтер зобов'язаний скласти електронну ПН та зареєструвати її в ЄРПН.

3. При подальшому відвантаженні готових світильників (друга подія) відображається дохід від реалізації: Дт 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» — Кт 701 «Дохід від реалізації готової продукції».

4. Одночасно списується сума ПДВ, що включена до вартості продукції: Дт 701 — Кт 643/2 «Податкові зобов'язання (списані)», та проводиться внутрішній залік транзитних субрахунків ПДВ: Дт 643/2 — Кт 643/1, а також залік авансу: Дт 681 — Кт 361.

Варіант Б. Перша подія — відвантаження готової продукції покупцю:

1. Здійснюється відпуск готової продукції зі складу покупцю: Дт 361 — Кт 701.

2. На суму доходу без ПДВ відображається списання собівартості реалізації: Дт 901 — Кт 26.

3. Оскільки першою подією є відвантаження, підприємство нараховує податкові зобов'язання безпосередньо: Дт 701 — Кт 641/ПДВ. Складається та реєструється ПН в ЄРПН.

4. При подальшому отриманні оплати (друга подія) борг покупця закривається: Дт 311 — Кт 361.

Окремої уваги заслуговує відображення на рахунках операцій ЗЕД, оскільки вони мають кардинально відмінні механізми оподаткування.

При імпорті комплектуючих, у разі коли розрахунки з іноземними постачальниками ведуться на субрахунку 632. Сплата імпортного ПДВ здійснюється на митниці грошовими коштами авансом до моменту завершення митного оформлення. Проводка зі сплати: Дт 377 (або єдиний рахунок митниці) — Кт 311. Після оформлення електронної митної декларації (далі - ЕМД) сума сплаченого податку відноситься безпосередньо до податкового кредиту, міняючи рахунок 644: Дт 641/ПДВ — Кт 377.

При експорті світильників, коли здійснення операцій з вивезення продукції за межі України оподатковується за ставкою 0%. Бухгалтер фіксує відвантаження нерезиденту записом Дт 362 - Кт 701 на повну контрактну вартість. Податкові зобов'язання за кредитом рахунку 641/ПДВ відображаються

за сумою «0», але електронна податкова накладна з типом причини «07» (експорт) все одно підлягає обов'язковому складанню та реєстрації в ЄРПН.

Для проведення остаточних розрахунків з бюджетом наприкінці місяця ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» використовує спеціальний субрахунок 315 «Спеціальні рахунки в іноземній та національній валютах» (аналітичний рахунок «Електронний рахунок в СЕА ПДВ»).

Кошти для поповнення реєстраційного ліміту або для сплати податку за декларацією перераховуються з поточного рахунку підприємства на електронний ПДВ-рахунок у Казначействі: Дт 315 - Кт 311. Коли на підставі поданої щомісячної Податкової декларації з ПДВ Казначейство автоматично списує кошти до бюджету, в обліку робиться фінальний запис: Дт 641/ПДВ - Кт 315. Якщо за результатами місяця (через великі обсяги експорту за ставкою 0%) сформовано від'ємне значення, сума, заявлена до бюджетного відшкодування, після перевірки ДПС надходить безпосередньо на поточний рахунок підприємства: Дт 311 - Кт 641/ПДВ.

Систематизований підхід до відображення ПДВ на зазначених рахунках забезпечує повний контроль за правильністю ведення податкового обліку, унеможлиблює викривлення фінансових результатів у Звіті про фінансові результати (Форма № 2) та гарантує достовірність формування залишків за податковими розрахунками в Балансі підприємства.

Для забезпечення детального контролю за станом розрахунків та ведення претензійної роботи використовуються такі форми аналітичного узагальнення (рис. 2.3). Продовжуючи дослідження організації обліку на підприємстві, важливо детальніше зупинитися на характеристиці безпосередньо самого синтетичного рахунку, на якому акумулюється інформація про стан кредиторської заборгованості. Узагальнена обліково-економічна характеристика рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» наведена у (табл. 2.8).

Варто наголосити, що згідно з методологією бухгалтерського обліку, для коректного відображення таких операцій у фінансовій звітності дебетові та

кредитові залишки за різними аналітичними рахунками контрагентів забороняється згортати.

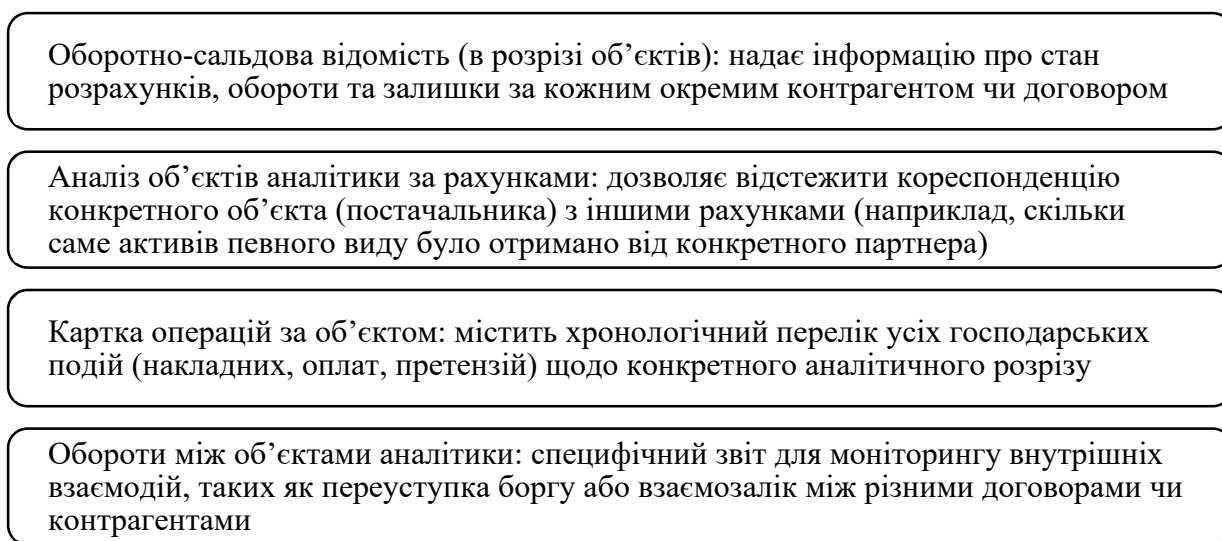

Рис. 2.3. Форми аналітичного узагальнення розрахунків з постачальниками*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [11].

Дебетове сальдо (переплати) підлягає перекласифікації і має відображатися у складі оборотних активів (дебіторської заборгованості), для чого доцільно використовувати окремий рахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами», тоді як кредитове сальдо формує статтю поточних зобов'язань Балансу.

Логічним продовженням характеристики рахунку 63 є дослідження його динаміки та взаємозв'язку з іншими об'єктами бухгалтерського обліку. Відображення господарських операцій за розрахунками з постачальниками та підрядниками здійснюється за фундаментальним принципом подвійного запису. Це дозволяє не лише фіксувати момент виникнення та погашення зобов'язань, але й інтегрувати інформацію про закупівлі у загальну систему обліку витрат та формування собівартості. Оцінка динаміки оборотів за рахунком 63 слугує дієвим інструментом для моніторингу ділової активності підприємства та контролю за дотриманням розрахункової дисципліни.

Таблиця 2.8

Характеристика рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»*

Параметр	Опис та облікові характеристики
Шифр та назва	63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
Призначення	Узагальнення інформації про розрахунки за отримані ТМЦ, виконані роботи та надані послуги.
Класифікація	За призначенням: Балансовий, розрахунковий. За будовою: Пасивний (загалом), але фактично — активно-пасивний в аналітиці.
Характер Сальдо	Кредитове (основне): сума боргу підприємства перед постачальниками. Дебетове (можливе): сума переplat або виданих авансів (якщо не використовується рахунок 371).

*Примітка. Складено автором за даними джерела [24,28].

Основні типові бухгалтерські проведення (кореспонденція рахунків) та їх документальне забезпечення узагальнено (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Кореспонденція по рахунку 63 «Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками»*

Сторона рахунку	Зміст операцій	Типові первинні документи	Кореспондуючі рахунки
1	2	3	4
ДЕБЕТ (Зменшення боргу)	Погашення заборгованості (оплата). Повернення товарів постачальнику. Залік раніше виданих авансів. Видача векселів. Списання простроченого боргу.	Платіжна інструкція (виписка банку). Видатковий касовий ордер (ВКО). Акт повернення товарів. Вексель (виданий).	30 (Готівка), 31 (Рахунки в банках), 37 (Аванси), 62 (Векселі), 36 (Бартер), 71 (Списання боргу).
КРЕДИТ (Збільшення боргу)	Оприбуткування матеріалів та товарів. Прийняття робіт та послуг (оренда, комунальні). Нарахування вхідного ПДВ.	е-ТТН (електронна накладна). Рахунок-фактура (Invoice). Акт виконаних робіт/послуг.	15 (ОЗ), 20 (Матеріали), 22 (МШП), 23 (Виробництво), 28 (Товари), 91-93 (Витрати), 641 (ПДВ).

Продовж. табл. 2.9

1	2	3	4
	Виявлені надлишки при прийманні.	Податкова накладна (ПН). Прибутковий ордер (М-4).	

*Примітка. Складено автором за даними джерела [24,28,40].

Дані таблиці 2.6 наочно демонструють економічну суть руху кредиторської заборгованості на підприємстві. Кредитові обороти (виникнення та збільшення боргу) здебільшого кореспондують із рахунками обліку активів (класи 1, 2) та витрат діяльності (клас 9). Тобто виникає кредиторська заборгованість і формується ресурсна база підприємства.

Фінальною стадією облікового циклу виступає систематизація та агрегування даних, що були акумульовані на рахунках бухгалтерського обліку, з їх подальшим перенесенням до відповідних реєстрів і звітних форм. Презентація інформації про стан взаєморозрахунків із контрагентами (рахунок 63) є критично важливою для формування об'єктивного уявлення про рівень ліквідності компанії та представлення цих відомостей зацікавленим сторонам (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Відображення рахунку 63 «Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками» в звітах та регістрах*

Категорія	Найменування форм та посилання на звітність
Реєстри синтетичного обліку	Журнал № 3, Відомість № 3.3, Головна книга, Оборотно-сальдова відомість (ОСВ).
Баланс (Форма № 1)	Рядок 1615 - Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги.
Звіт про фін. результати (Форма № 2)	Впливає на Собівартість (р. 2000) та Інші операційні доходи (р. 2120) при списанні боргів.
Звіт про рух грошових коштів (Форма № 3)	Рядок 3100 - Зміна обсягу кредиторської заборгованості в межах операційної діяльності.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [24,28,34,38].

Практична реалізація облікової політики ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» в частині розрахунків із постачальниками та підрядниками здійснюється шляхом відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку. Зважаючи на виробничу специфіку підприємства (виготовлення світлотехнічного обладнання), значну частку в документообігу займають операції з придбання вітчизняних матеріалів та імпорту іноземних комплектуючих. Основні бухгалтерські проведення (кореспонденція рахунків) за рахунком 63 наведено у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Типові проводки по рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»*

Первинні документи	Вид операції	Дт	Кт
1	2	3	4
Видаткова накладна, Прибутковий ордер (ф. № М-4)	Оприбутковано матеріали для виробництва світильників (листовий метал, алюмінієвий профіль)	201	631
Видаткова накладна, Прибутковий ордер (ф. № М-4)	Оприбутковано комплектуючі вироби вітчизняного виробництва	204	631
Електронна податкова накладна (зареєстрована в ЄРПН)	Відображено суму податкового кредиту з ПДВ (за ставкою 20%)	641/ПД В	644
Видаткова накладна	Списано суму податкового кредиту після отримання цінностей	644	631
Акт наданих послуг, є-ТТН	Відображено витрати на транспортування запасів, виконане стороннім перевізником	631	201,204
Акт приймання-передачі виконаних робіт (наданих послуг)	Отримано послуги виробничого та загальногосподарського характеру (оренда, зв'язок, охорона)	631	23,91,92
Платіжна інструкція, Виписка банку	Сплачено кошти постачальникам з поточного рахунку підприємства	631	311
Платіжна інструкція в іноземній валюті, Виписка банку	Перераховано попередню оплату (аванс) іноземному постачальнику за LED-компоненти	371	312

Продовж. табл. 2.11

1	2	3	4
Електронна митна декларація (ЕМД), Інвойс	Оприбутковано імпортовані світлодіодні матриці та драйвери за контрактом	204	632
Електронна митна декларація (ЕМД)	Відображено суму ввізного мита, що включається до первісної вартості компонентів	204	642
Електронна митна декларація (ЕМД)	Відображено сплачений на митниці імпортований ПДВ у складі податкового кредиту	641/ПДВ	311

*Примітка. Складено автором за даними джерела [24; 28; 34; 35; 38; 40].

Для деталізації інформації за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» використовується Відомість 3.3, яка є базовим реєстром аналітичного обліку. Систематизація даних у цьому документі відбувається безперервно протягом місяця в міру виникнення зобов'язань за отримані активи (ТМЦ, нематеріальні активи) або спожиті послуги. Кожен запис у відомості ґрунтується на верифікованих первинних документах, таких як електронні ТТН, прибуткові накладні, акти виконаних робіт та виписки банку, що підтверджують факт проведення розрахунків.

Методика ведення Відомості 3.3 базується на принципі глибокої деталізації: кожна господарська операція реєструється в розрізі конкретного постачальника та окремого первинного документа. Для коректного відображення інтенсивності взаємодії з контрагентами в реєстрі передбачається виділення декількох рядків під кожного партнера, що дозволяє фіксувати множинні поставки протягом звітного місяця. Фінальним етапом облікового циклу є розрахунок індивідуального сальдо за кожним об'єктом аналітики, яке згодом переноситься до графі 6 відомості наступного періоду як вхідний показник.

Впровадження автоматизованих систем електронного документообігу є стратегічним пріоритетом для зміцнення конкурентних позицій підприємства. Такі системи дозволяють оптимізувати процедури архівації та пошуку даних, забезпечуючи високу оперативність і достовірність інформаційних потоків.

Ключовою ланкою автоматизації виступає електронний документ — об'єкт, сформований засобами обчислювальної техніки та збережений у цифровому форматі.

Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та управління бізнес-процесами нерозривно пов'язані з глобальною діджиталізацією. Враховуючи значні обсяги розрахункових операцій із постачальниками та підрядниками, перехід від традиційного паперового формату до системи електронного документообігу (далі - СЕД) стає об'єктивною необхідністю для ТОВ «ОСП Корпорація Ватра». Використання таких платформ (наприклад, «Вчасно», М.Е.Дос, Птах) забезпечує підприємству низку суттєвих вигод. Основні переваги впровадження СЕД систематизовано на (рис. 2.4).

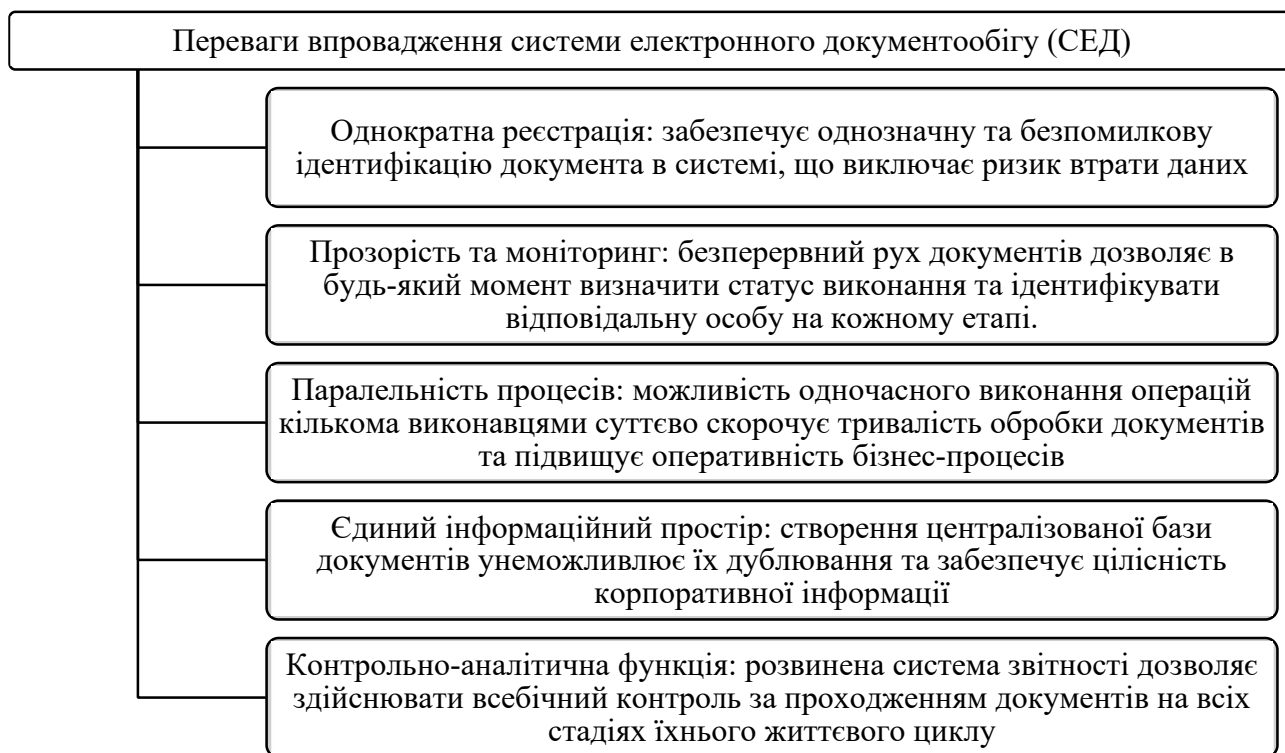

Рис. 2.4. Основні переваги СЕД*

*Примітка. Складено автором за даними джерела [31,32,35].

Сучасний український простір інформаційних технологій характеризується наявністю численних застосунків, які дозволяють виконувати господарські операції, формувати і здати звіти, не відвідуючи відповідні

контролюючі органи.

Вигідною програмою для ведення обліку та формування звітності є програма «М.Е.Дос», оскільки саме в ній згруповані такі необхідні та зручні функції для роботи бухгалтера, а саме:

- простий і зручний інтерфейс програми, що не потребує особливих навичок користувача;
- автоматичне формування звітності на основі первинних даних, що зекономить час;
- можливість подання сформованої звітності у контрольовані органи без імпортування, як це пропонують деякі інші програми;
- наявність оновлення програми з'являється повідомлення, що є дуже важливим, адже бухгалтеру необхідно бути впевненим в актуальності того чи іншого бланку.

Функціонування системи розрахунків із постачальниками є ключовим компонентом облікової моделі будь-якого підприємства. Закупівельна діяльність має складний, інтегрований характер, оскільки вона синхронізує внутрішні операційні процеси із динамічним зовнішнім середовищем. Взаємодія з контрагентами виходить за межі простого документування боргів, перетворюючись на стратегічний інструмент формування конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на ринку.

Якісна реєстрація розрахункових відносин із постачальниками та підрядниками є критичним елементом бухгалтерського обліку, архітектура якого ґрунтується на принципах доказовості та прозорості. Саме через методичне документування забезпечується верифікація даних, що згодом трансформуються у показники звітності.

Етапи інформаційної бази щодо взаєморозрахунків із контрагентами базується на суцільній реєстрації господарських фактів у первинних документах. Релевантний перелік документального забезпечення охоплює правові підстави (договори, ЗЕД-контракти), розрахункові форми (рахунки, інвойси), а також документи, що підтверджують фактичне отримання активів чи послуг (накладні,

акти, МД). Особливе місце посідають специфічні форми контролю, такі як акти експертизи ТПП та вантажно-митні декларації, що верифікують митну вартість та походження товарів.

Інформація з первинних документів слугує базисом для систематизації даних у реєстрах аналітичного та синтетичного обліку. Зокрема, відомості про взаємодію з контрагентами акумулюються у Реєстрі операцій № 3.3 та Журналі-ордері 3 В за рахунком 63. Підсумкові показники Журналу 3 В трансформуються у записи Головної книги, яка є основним джерелом даних для генерації фінансової звітності суб'єкта господарювання [38].

Підсумкові показники розрахункових операцій зосереджені у фінансовій звітності (Форма №1). Це дозволяє менеджменту ідентифікувати кількісні та структурні характеристики боргів організації, а також обсяги очікуваних надходжень від дебіторів станом на кінець звітного періоду.

Відповідно до положень НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», цей звіт репрезентує фінансову позицію підприємства на конкретну дату через розкриття даних про його активи, зобов'язання та власний капітал. Ключовою місією формування Балансу є забезпечення стейкхолдерів об'єктивною та достовірною інформацією щодо фінансових ресурсів та заборгованості суб'єкта господарювання на звітний момент.

Відображення інформації про розрахунки з постачальниками та підрядниками у балансі підприємства представлено у таблиці 2.12.

Черговим вагомим елементом фінансового звітування виступає Звіт про рух грошових коштів. Ця звітна форма слугує ключовим інструментом для діагностики потенціалу суб'єкта господарювання щодо відтворення ліквідних активів та акумулювання грошової маси.

Згідно з положеннями НП(С)БО 1, цей звіт систематизує інформацію про фактичні надходження та вибуття грошових активів відповідно до тріади видів діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової).

Головною ціллю його складання є забезпечення користувачів релевантною та об'єктивною інформацією про динаміку змін у обсягах грошових коштів та їх

еквівалентів, що дозволяє оцінити спроможність підприємства генерувати готівку для виконання своїх зобов'язань.

Таблиця 2.12

Порядок відображення розрахунків із постачальниками у фінансовій звітності*

Елемент звітності	Характеристика та параметри відображення
1	2
Назва звітної форми	Баланс (Звіт про фінансовий стан)
Нормативне підґрунтя	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінзвітності (Наказ МФУ №433)
Місце у структурі Балансу	Розділ III Пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення»
Назва статті (рядка)	Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги
Код рядка	1615
Об'єкт відображення	Сукупна сума боргів за отримані ТМЦ, виконані підрядні роботи та спожиті послуги

*Примітка. Складено автором за даними джерела [39].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності (наказ Мінфіну №433), суб'єкти господарювання при формуванні річної та консолідованої звітності наділені правом самостійного вибору методики складання Звіту про рух грошових коштів.

Підприємство може застосовувати як прямий, так і непрямий метод, використовуючи відповідні формати звіту. Механізм трансформації даних про розрахунки з постачальниками та підрядниками у показники цього звіту систематизовано та висвітлено в таблиці 2.13.

Фінансова звітність є стратегічним каналом зв'язку між підприємством та зовнішнім середовищем.

Вона забезпечує прозорість і релевантність даних для задоволення запитів внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів.

Таблиця 2.13

Порівняльна характеристика методів звітування*

Параметр порівняння	Прямий метод (Форма №3)	Непрямий метод (Форма №3-н)
1	2	3
Логіка відображення	Фіксація фактичного відтоку грошових активів.	Коригування чистого прибутку на суму зміни залишків зобов'язань.
Ключова стаття (рядок)	Рядок 3115 (або узагальнюючий 3100) «Витрачання на оплату товарів (робіт, послуг)».	Рядок 3560 «Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань».
Механізм запису	Сума сплачених коштів наводиться у дужках (як вибуття).	Зростання боргів додається до результату, а їх скорочення — відображається як видаток.
Джерело даних	Кредитові обороти за рахунками готівки та безготівкових коштів у кореспонденції з рахунком 63.	Різниця між сальдо за статтями розділу «Поточні зобов'язання» на початок і кінець року.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [39].

Обліковий цикл починається з первинних документів і безперервно фіксує господарські операції, завершуючись фінансовою звітністю. Саме в Балансі, Звіті про фінансові результати та Звіті про власний капітал акумулюється детальна інформація про структуру капіталу, джерела його формування та майновий стан підприємства.

Достовірність цих даних, забезпечена наскрізним внутрішнім контролем та регулярною інвентаризацією, є критичною передумовою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми стейкхолдерами (менеджментом, власниками) та зовнішніми користувачами (інвесторами, кредиторами, аудиторамі). Прозорість обліку виступає основою для верифікації податкових зобов'язань платника податків, мінімізуючи регуляторні ризики та забезпечуючи комплаєнс із чинним законодавством.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ І АНАЛІЗ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА ТОВАРИ (РОБОТИ, ПОСЛУГИ) ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»

3.1. Аудиторська перевірка кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) на підприємстві

Згідно з вимогами Міжнародних стандартів аудиту (далі - МСА), головне завдання аудиторської перевірки зобов'язань перед постачальниками зводиться до підтвердження того, що відображені дані про такі операції є вичерпними та об'єктивними. Крім того, перевірка спрямована на діагностику системи внутрішнього контролю підприємства для виявлення її слабких місць. Серед ключових загроз, які можуть бути ідентифіковані в процесі, - неефективний моніторинг коректності нарахувань, слабкий нагляд за рухом коштів, а також імовірність навмисних зловживань, махінацій чи інших економічних правопорушень.

Перевірка зобов'язань перед постачальниками та підрядниками безпосередньо впливає на достовірність фінансових результатів компанії. Саме тому створення якісної робочої документації є запорукою успішного виконання аудиторських процедур. Водночас динаміка нормативно-правової бази вимагає від аудитора регулярного перегляду та актуалізації цих документів згідно з новими вимогами законодавства та регуляторів. Крім того, в умовах стрімкої діджиталізації фахівці повинні постійно адаптувати робочі папери, впроваджуючи інноваційні технології та програмні рішення, що суттєво підвищує загальну результативність перевірки.

Незважаючи на відсутність спеціалізованого стандарту, присвяченого виключно перевірці поточних зобов'язань, фахівці керуються загальними Міжнародними стандартами аудиту. Ці документи визначають порядок дій на

різних стадіях аудиторського процесу та включають, серед іншого:

1. МСА 230 «Аудиторська документація» — регламентує порядок формування та збереження робочих паперів, які слугують доказовою базою проведеної перевірки.

2. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» — окреслює процедури підготовчого етапу. Сюди входить вивчення специфіки клієнта, розрахунок рівня суттєвості, ідентифікація ризиків та оцінка середовища контролю, на базі яких розробляються загальна стратегія і детальний план перевірки.

3. МСА 500 «Аудиторські докази» — розкриває сутність, джерела отримання та критерії якості інформації, на основі якої фахівець робить висновки щодо достовірності показників звітності.

4. МСА 505 «Зовнішні підтвердження» — описує механізм запиту та отримання даних від незалежних третіх сторін (наприклад, контрагентів щодо актів звірки) для підкріплення внутрішньої облікової інформації підприємства.

5. МСА 530 «Аудиторська вибірка» — встановлює базові підходи до тестування частини елементів сукупності. Згідно зі стандартом, вибірка має бути репрезентативною, статистично обґрунтованою, достатньою за обсягом і формуватися з використанням випадкових або систематичних методів відбору з урахуванням оцінених ризиків.

6. МСА 570 «Безперервність діяльності» — зобов'язує аудитора проаналізувати здатність підприємства функціонувати в осяжному майбутньому, виявити фактори, що загрожують його життєздатності, та оцінити ризики можливого припинення операційної діяльності.

Перевірка розрахунків за придбані товари, виконані роботи та надані послуги виступає одним із ключових етапів комплексного аудиту суб'єкта господарювання. Проте під час її здійснення фахівці часто стикаються з низкою специфічних перепон, що стають на заваді повноцінному та всебічному виконанню поставлених завдань. Серед основних труднощів варто відзначити такі:

- розпорошеність облікових даних. Консолідація доказової бази суттєво ускладнюється, якщо первинна інформація розподілена між різними структурними підрозділами компанії. Додатковою перепорою стає залежність аудитора від оперативності зовнішніх контрагентів під час отримання актів звірок та інших підтверджень;

- багатофакторність оцінки ризиків. Адекватний аналіз кредиторської заборгованості не може обмежуватися лише перевіркою регістрів бухгалтерського обліку. Він вимагає глибокого вивчення зовнішнього середовища: макроекономічної ситуації, галузевої специфіки та надійності ділових зв'язків, що потребує від аудитора значних аналітичних зусиль;

Дилема між деталізацією та оперативністю. Фахівець має зібрати достатній обсяг доказів для підтвердження сум зобов'язань. Проте надмірно скрупульозна перевірка кожної операції здатна порушити графік аудиту. Це може призвести до затримки публікації фінансової звітності, що негативно позначиться на репутації клієнта.

- динамічність нормативно-правової бази. Регулярне оновлення аудиторських стандартів та законодавчих вимог до ведення обліку створює додаткове навантаження. Аудитор змушений постійно актуалізувати свої знання та адаптувати програму перевірки до нових реалій;

- вразливість систем внутрішнього контролю. Організаційна структура компанії може характеризуватися браком дієвих систем та процедур для здійснення контролю повноти й точності нарахувань. Слабкий нагляд за фінансовими потоками генерує високий ризик виникнення не лише арифметичних помилок, а й навмисних махінацій та економічних злочинів.

Суттєвим викликом під час формування аудиторської документації залишається відсутність повної уніфікації професійних стандартів та нормативних вимог на міжнародному і локальному рівнях. Така варіативність підходів часто стає причиною неоднозначного трактування одних і тих самих фактів, що безпосередньо впливає на кінцеві висновки перевірки. У результаті подібні розбіжності можуть негативно позначитися на рівні довіри до якості

аудиту як з боку замовників послуг, так і з боку контролюючих інстанцій.

Ще однією вагомою перешкодою виступає низька ефективність процедури формування аудиторської документації. Зокрема, застосування морально застарілого програмного забезпечення та інформаційних технологій провокує затягування строків виконання робіт і знижує загальний рівень якості підготовлених паперів. Крім того, існує високий ризик внесення до реєстрів некоректних даних або неповноти відображеної інформації, що в підсумку генерує суттєві помилки та призводить до формування хибних аудиторських висновків.

Узагальнюючи проведені дослідження, необхідно підкреслити, що оцінювання стану короткострокової заборгованості за операціями постачання та підряду характеризується низькою методологічних і практичних проблем. Цей факт висуває жорсткі вимоги до рівня підготовки, досвіду та професійного судження облікового персоналу. Однак, за умови грамотного планування та неухильного дотримання аудиторських процедур, можливо сформулювати абсолютно достовірну картину щодо стану розрахунків підприємства. Це, своєю чергою, є ключовим фактором для зміцнення ділової репутації компанії та підвищення рівня довіри до неї серед потенційних інвесторів і широкого кола стейкхолдерів.

Зважаючи на багатогранність та комплексність аудиту розрахунків із контрагентами, у науково-практичному середовищі існують різноманітні методичні підходи до його організації. Однак базовий комплекс аудиторських процедур традиційно залишається незмінним і охоплює:

- інспектування договірної забезпечення щодо придбання товарно-матеріальних цінностей, робіт чи послуг;
- звірку сальдо взаєморозрахунків за допомогою процедури зовнішнього підтвердження (направлення листів-запитів постачальникам);
- арифметичний контроль точності нарахувань за фактично отримані активи;
- детальне вивчення первинного документообігу, зокрема рахунків -

фактур, контрактів, актів приймання-передачі та бухгалтерських довідок;

– моніторинг платіжної дисципліни, що передбачає перевірку банківських виписок, платіжних доручень та дотримання графіків погашення зобов'язань.

До того ж динамічність нормативно-правової бази у сфері бухгалтерського обліку та аудиту неминуче зумовлює швидке старіння раніше розроблених методик і шаблонів робочої документації. З огляду на це, під час проведення перевірки кваліфікований фахівець має спиратися на власне професійне судження та практичний досвід. Саме такий підхід дозволяє обґрунтовано обрати оптимальний інструментарій та адаптувати аудиторські процедури до специфіки кожного конкретного завдання.

Оскільки специфіка аудиторських процедур безпосередньо залежить від об'єкта перевірки, єдиного універсального алгоритму дій, придатного для будь-якої ситуації, не існує. Незважаючи на це, у таблиці 1 систематизовано базові етапи та ключові завдання, які здебільшого застосовуються під час аудиторського дослідження стану розрахунків за придбані товари, виконані роботи й надані послуги.

Формування належної аудиторської документації відіграє ключову роль у процесі перевірки зобов'язань перед постачальниками та підрядниками. Базовим елементом систематизації таких документів є робочі файли (папки) аудитора, що виступають фундаментальною складовою всієї перевірки. У них акумулюється весь масив доказової бази та відомостей, зібраних фахівцем на різних етапах дослідження, а саме:

1 Носії первинної облікової інформації, які слугують підставою для фіксації фактів надходження видаткових та податкових накладних, актів, рахунків-фактур.

2 Контрактна документація, що регулює взаємовідносини з постачальниками в частині дедлайнів виконання зобов'язань та регламенту здійснення платежів.

3 Результати математико-статистичного моделювання розрахунків (індекси оборотності короткострокових зобов'язань, порівняльний аналіз

дебіторського та кредиторського сегментів тощо).

4 Інформаційні треки взаємодії з партнерами по бізнесу, що містять дані комерційної переписки, узгодження заборгованостей чи результати телефонних регламентів.

5 Робочі документи з відмітками про реалізацію програми внутрішнього чи зовнішнього аудиту розрахунків (результати звірки залишків, порівняльні таблиці порівняно з минулими роками). Аудиторський робочий документ «Тест ефективності внутрішньогосподарського контролю розрахункових операцій за поставками» (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Робочий документ аудитора - Тест внутрішнього контролю розрахунків з постачальниками та підрядниками (авторська версія)*

Зміст питання	Варіанти відповіді			
	Так	Ні	Не можу відповісти	Примітки аудитора
2	3	4	5	6
Скільки років Ви працюєте на посаді бухгалтера в цій фірмі?				
менше року				
1 - 3				
3 - 5				
більше 5	+			
Чи існують у Вашій організації внутрішні документи з описом політики і порядку ведення бухгалтерського обліку?	+			
Чи є у Вашій організації графік документообігу обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками	+			
Яка форма обліку застосована на підприємстві:				
меморіальна				
журнальна	+			
спрощена				
комп'ютерна (автоматизована)	+			
Які рахунки Ваше підприємство використовує для обліку розрахунків з постачальниками:				
631	+			
632	+			

Продовж. табл. 3.1

1	2	3	4	5
633				
68	+			
Який документ регулює відношення з постачальниками:				
договір	+			
усна домовленість				
повідомлення за допомогою факсу/ електронної пошти				
Чи завжди первинні документи мають всі обов'язкові реквізити?	+			
Якими первинними документами оформлюється надходження матеріалів від постачальників:				
накладною	+			
товарно-транспортною накладною	+			
платіжним дорученням				
прибутковим касовим ордером				
видатковим касовим ордером				
видатковою накладною				
актом приймання-передачі	+			
Чи ведеться аналітичний облік у розрізі кожного постачальника і підрядника?	+			
Чи здійснюються процедури по вибору постачальників на конкурсній основі?	+			
Чи проводиться звірка розрахунків з постачальниками?	+			
На яких умовах співпрацює підприємство з постачальниками:				
попередня оплата				
післяоплата	+			
Чи були виявлені нестачі при доставці активів від постачальників?		+		
З якою періодичністю здійснюється звірення даних бухгалтерського обліку?				
Щодня				
Щотижня				
Щомісяця	+			
Раз на рік				
Яка періодичність проведення інвентаризації розрахунків з постачальниками?				
Щомісяця				
Раз на три місяці				
Раз на пів року				
Раз на рік	+			
Якою кореспонденцією рахунків відображається надходження матеріалів від постачальників:				
Дт 20 Кт 63	+			

Продовж. табл. 3.1

1	2	3	4	5
Дт 20 Кт 68				
Дт 20 Кт 37				
Якою кореспонденцією рахунків відображається оплата з поточного рахунку постачальникам:				
Дт 631 Кт 311	+			
Дт 685 Кт 311				
Дт 371 Кт 301				
Чи користуєтесь кваліфікаційним цифровим підписом при укладенні договорів?	+			
Чи складаються на підприємстві фінансові звіти?	+			

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Формування робочих файлів (папок) дозволяє аудитору систематизувати та надійно зберегти весь масив доказової бази, зібраної в процесі перевірки зобов'язань перед постачальниками. Це також є обов'язковою умовою для документального обґрунтування результатів перевірки перед керівництвом аудиторської фірми та замовником послуг. Інформація, наведена вище у пунктах 3–5, була отримана саме завдяки застосуванню відповідної аудиторської документації. З огляду на це, далі пропонується авторська розробка комплексу робочих документів із розкриттям їхньої структури та наданням стислої характеристики.

Для верифікації сум боргових зобов'язань за придбані цінності та послуги застосовується форма «Звірка залишків кредиторської заборгованості з постачальниками і підрядниками» (табл. 3.2). Її структура дозволяє здійснити перехресну перевірку даних: аналізується тотожність залишків між Головною книгою, аналітичними журналами-ордерами та базою даних програмного забезпечення. Будь-які виявлені відхилення детально описуються в примітках із розкриттям факторів, що їх спричинили. На завершальному етапі роботи з документом аудитор робить висновок щодо безпомилковості обліку розрахункових операцій та платіжної дисципліни підприємства.

За потреби фахівець має право об'єднувати існуючі форми робочої

документації або конструювати нові. Внесення змін чи доповнень до робочих паперів є цілком допустимим, якщо такі дії не суперечать вимогам чинних Міжнародних стандартів аудиту. Водночас процес консолідації документів вимагає збереження їхньої логічної структури та системного взаємозв'язку. Окремим критичним аспектом під час оптимізації документальної бази є суворе дотримання принципів професійної таємниці та нормативних вимог щодо захисту персональних даних клієнта.

Таблиця 3.2

Робочий документ аудитора - Звірка залишків кредиторської заборгованості з постачальниками та підрядниками*

№ з	Запис рахунку згідно	Залишок згідно			Розбіжність (+ або -)	Причина розбіжності, в чому полягає	Примітка аудитора
		Головно ї книги	Журналу- ордеру	Автоматизова ної програми			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	631	450 000,	450 000,	450 000,	0,00	Розбіжностей не виявлено. Сальдо по ТОВ «Вектор» узгоджено.	Залишок підтверджено актом звірки з контрагентом. Ризики відсутні.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Під час суцільної звірки залишків за рахунком 63 встановлюють наявність розбіжностей між паперовими регістрами (Журнал-ордер, Головна книга) та електронною базою даних в автоматизованій програмі.

Створення авторських форм аудиторської документації часто зумовлене потребою виконання нестандартних процедур або дослідженням підприємств із новітніх галузей економіки. Процес конструювання таких документів має суворо

спиратися на вимоги чинних професійних стандартів, інтегруючи передовий практичний досвід та глибоку галузеву експертизу. Впровадження індивідуально адаптованих документів суттєво підвищує загальну результативність і якість перевірки, оскільки дозволяє більш прицільно діагностувати приховані ризики та вразливі місця в господарській діяльності компанії.

Модернізація системи підготовки аудиторських робочих документів має базуватися на виконанні таких практичних кроків:

1. Систематично ревізувати чинний порядок створення документації для виявлення слабких місць та підвищення операційної ефективності.
2. Обрати міжнародні нормативи та корпоративні інструкції аудиторської фірми як головний орієнтир при розробці робочих форм.
3. Прораховувати можливі викривлення звітності й заздалегідь розробляти шкалу для їхнього вимірювання та контролю.
4. Формувати архітектуру документів за зрозумілим логічним алгоритмом, що спрощує подальшу роботу з ними.
5. Проводити перехресну перевірку об'єктивності, безпомилковості та достатності внесеної інформації.
6. Брати до уваги специфічні технічні завдання чи очікування клієнта щодо фіксації результатів перевірки.
7. Стежити за тим, щоб робочі записи відповідали реальному стану справ на об'єкті контролю у конкретний момент часу.
8. Запровадити постійний аудит корисності самих документів і оперативно коригувати їхній зміст.
9. Інтегрувати сучасний софт та автоматизовані облікові платформи для прискорення генерації звітної документації.

Таким чином, грамотне формування аудиторської документації виступає фундаментальним елементом усього процесу перевірки. Саме воно надає фахівцю змогу гарантувати бездоганну якість, об'єктивність та високий ступінь надійності виконаних контрольних процедур.

Для оптимізації процесу перевірки розрахунків за придбані ТМЦ та

отримані послуги доцільно зосередитися на таких заходах:

1. Запроваджувати прогресивні аналітичні підходи до оцінювання боргів, наприклад, моделі прогнозування дефолту постачальників, що знижує загальну трудомісткість аудиту.
2. Автоматизувати рутинні стадії збору й обробки фінансових відомостей про розрахунки, що дозволяє здійснювати моніторинг комерційних операцій у режимі реального часу.
3. Організовувати спеціалізоване навчання для фахівців з обліку та аудиту з метою детального вивчення актуальних податкових ризиків та змін у законодавчому регулюванні зобов'язань.
4. Утверджувати більш сувору корпоративну дисципліну у сфері розрахункових циклів, включаючи обов'язкове щомісячне підписання актів звірки та скорочення періоду погашення боргів.
5. Створювати гнучку систему внутрішнього нагляду за операціями постачання, яка здатна вчасно виявляти часові розриви в документообігу та попереджувати фінансові втрати.

Через високу інтенсивність документообігу ця ділянка обліку є однією з найбільш уразливих для виникнення помилок та зловживань.

Ідентифікація та систематизація типових порушень (таких як невідповідність даних первинних документів і реєстрів обліку, безпідставне відображення податкового кредиту з ПДВ, приховування протермінованої кредиторської заборгованості або некоректна оцінка валютних курсових різниць) є об'єктивною необхідністю для аудитора. Це дозволяє:

- суттєво знизити аудиторський ризик та оптимізувати час перевірки;
- розробити цільові тести контролю та процедури по суті для зон найвищого ризику;
- забезпечити формування об'єктивного висновку щодо достовірності фінансової звітності підприємства.

У ході аудиторської перевірки можливі наступні типові порушення в обліку кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги) (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Типові порушення в обліку кредиторської заборгованості*

Етап обліку	Суть порушення	Можливі наслідки та ризики
1	2	3
Первинний облік та документування	Відображення заборгованості без наявності первинних документів (актів, накладних). Оформлення документів із запізненням або з помилками в обов'язкових реквізитах.	Невизнання витрат податковими органами. Штрафи за порушення ведення бухгалтерського обліку. Спотворення фінансової звітності.
Оцінка та визнання	Неправильне визначення суми заборгованості (без урахування знижок, націнок або додаткових витрат). Відображення заборгованості в іноземній валюті без перерахунку за курсом НБУ на дату операції.	Викривлення собівартості товарів/послуг. Неправильне розрахування курсових різниць (вплив на фінансовий результат).
Інвентаризація та звірка	Проведення інвентаризації лише "на папері" без надсилання актів звірки контрагентам. Наявність нерегульованих розбіжностей у сумах між даними підприємства та постачальника.	Приховування розкрадань або помилок. Ризик судових позовів від постачальників через недоплату.
Строки позовної давності	Несвоєчасне списання кредиторської заборгованості, за якою минув строк позовної давності (зазвичай 3 роки). Списання заборгованості без належного обґрунтування (наказу керівника, акта інвентаризації).	Заниження податку на прибуток / єдиного податку (списана кредиторська заборгованість є доходом підприємства). Штрафні санкції під час податкової перевірки.
Класифікація у звітності	Неправильний поділ заборгованості на поточну та довгострокову. Згортання сальдо (дебіторську і кредиторську заборгованість за різними контрагентами показують однією згорнутою сумою).	Порушення вимог НП(С)БО / МСФЗ. Викривлення показників ліквідності підприємства для банків чи інвесторів.
Податковий облік (ПДВ)	Безпідставне включення сум ПДВ до податкового кредиту за заборгованістю, яка не зареєстрована в ЄРПН. Некоректне коригування податкового кредиту при списанні простроченої заборгованості.	Податкові штрафи та пеня. Зняття податкового кредиту з ПДВ.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [24].

Своєчасне виявлення типових порушень та відхилень у системі розрахунків з постачальниками є критично важливим завданням для забезпечення фінансової стійкості комерційного підприємства. Практичне впровадження цих рекомендацій сприятиме оптимізації аудиторського процесу в сегменті розрахунків за поставками й підрядом, одночасно нівелюючи ризики появи помилок та забезпечуючи високу якість підсумкових даних.

Зазвичай формування робочих паперів здійснюється з урахуванням Міжнародних стандартів аудиту та внутрішньофірмових регламентів аудиторської організації. Створення цієї документації відіграє вагомую роль під час перевірки поточних зобов'язань перед постачальниками, адже саме вона дозволяє фахівцю системно контролювати хід виконання кожної процедури. До того ж це забезпечує суворе дотримання встановлених критеріїв оцінки ризиків та накопичення належного і достатнього обсягу аудиторських доказів.

Підсумком проведеного дослідження стало формування комплексу стандартизованих робочих паперів, призначених для аудиту зобов'язань перед постачальниками та підрядниками. Крім того, сформульовано практичні рекомендації щодо специфіки їх заповнення та використання, що сприятиме більш ефективній ідентифікації слабких місць у діяльності суб'єкта господарювання. Водночас варто наголосити, що жодна уніфікована документація не здатна замінити професійне судження та експертний досвід фахівця. Робочі файли не є панацеєю від усіх методологічних складнощів, проте їх впровадження суттєво підвищує якість перевірки. Саме синергія грамотного документування та аналітичного підходу дозволяє сформувати максимально достовірне уявлення про стан розрахункових операцій. Отже, аудитору слід уникати надмірної формалізації процесу та розглядати робочі папери виключно як дієвий допоміжний інструмент, а не як заміну власної кваліфікації.

3.2. Аналіз динаміки, структури та оборотності кредиторської заборгованості ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»

В умовах трансформації ринкового середовища раціональне регулювання поточних зобов'язань за отримані матеріальні цінності та сервіси виступає базовим фундаментом фінансового менеджменту компанії. Обсяг, якісний склад та динаміка комерційного боргу безпосередньо зумовлюють рівень ліквідності суб'єкта господарювання, його загальну фінансову стабільність, а також характер довгострокових взаємовідносин із партнерами по бізнесу.

Даний підрозділ присвячено аналізу стану кредиторської заборгованості на підприємстві, оцінці її динаміки, структури та ефективності розрахунків із постачальниками. Також розглядаються основні аспекти аудиту кредиторської заборгованості, що дозволяє виявити можливі порушення та ризики у сфері розрахункових операцій.

Результати проведеного аналізу та аудиту є основою для подальшого визначення напрямів удосконалення обліку та контролю кредиторської заборгованості на підприємстві.

Використовуючи дані форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», проведемо аналіз кредиторської заборгованості за наведеними етапами на даних ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» (дод. В). По-перше, проаналізуємо динаміку кредиторської заборгованості цього суб'єкта господарювання за досліджуваний період з 2023 по 2025 р. (табл. 3.4).

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023 - 2025 рр. свідчить про її нестабільні зміни. У 2024 р. спостерігається зменшення загального обсягу зобов'язань, тоді як у 2025 р. відбувається їх зростання, що вказує на посилення залежності підприємства від кредиторів.

Основну частку заборгованості становлять зобов'язання за товари, роботи та послуги, які мають тенденцію до збільшення. Окремі статті поточних

зобов'язань коливаються, що свідчить про нерівномірність розрахунків.

Таблиця 3.4

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості
ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 рр.*

Показники	Сума, тис. грн.			Відхилення 2025 р. до 2023 р.	
	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Абсолютне, (+; -)	Відносне, %
1	2	3	4	5	6
Короткострокові кредити банків	1 665,00	-	-	-1 665,00	-100,00
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	11 191,00	16 061,00	18 606,00	+7 415,00	+66,26
Поточні зобов'язання:					
з бюджетом	9 131,00	1 851,00	4 645,00	-4 486,00	-49,13
зі страхуванням	631,00	658,00	899,00	+268,00	+42,47
з оплати праці	2 811,00	3 062,00	3 526,00	+715,00	+25,44
Інші поточні зобов'язання	3 728,00	4 823,00	997,00	-2 731,00	-73,26
Усього позичковий капітал	29157	26455	28673	-484,00	-1,66

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Протягом 2023–2025 рр. відбулася висока структурна трансформацію джерел фінансування поточної діяльності ТОВ на тлі відносної стабільності загального обсягу залучених коштів (загальний обсяг позичкового капіталу знизився лише на 1,66%, або на 484,00 тис. грн.).

Фінансова тактика ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» у 2023–2025 рр. базувалася на заміщенні платних банківських позик та інших зобов'язань фінансуванням за рахунок безпосередніх партнерів та постачальників (товарного кредиту). Така модель мінімізує фінансові витрати (відсотки), проте суттєво підвищує залежність підприємства від контрагентів, що потребує посиленого аудиторського контролю за показниками ліквідності та платоспроможності.

Загалом підприємству доцільно посилити контроль за кредиторською заборгованістю та оптимізувати розрахунки з постачальниками.

Після аналізу динаміки кредиторської заборгованості доцільно дати оцінку її структури. Аналіз структури кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання за 2023 – 2025 рр. подано у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Аналіз структури кредиторської заборгованості
ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 рр.*

Показники	Питома вага у розрізі заборгованості, %			Зміна структури 2023 р. до 2025 р., пунктів
	2023 р.	2024 р.	2025 р.	
1	2	3	4	5
Короткострокові кредити банків	5,71	-	-	-5,71
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	38,37	60,73	64,92	+26,55
Поточні зобов'язання:				
з бюджетом	31,30	7,00	16,20	-15,10
зі страхуванням	2,16	2,49	3,13	+0,97
з оплати праці	9,64	11,58	12,30	+2,66
Інші поточні зобов'язання	12,78	18,23	3,48	-9,30
Усього позичковий капітал	100,00	100,00	100,00	-

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Аналіз структури та динаміки позичкового (залученого) капіталу підприємства за період 2023–2025 рр. свідчить про глибокі структурні зрушення у фінансуванні поточної діяльності, які характеризуються наступними тенденціями:

- домінування та зростання комерційного кредитування, де головною

тенденцією періоду є стрімке збільшення частки кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги. Її питома вага зросла з 38,37% у 2023 р. до 64,92% у 2025 р. (приріст становив +26,55 в.п.). Це свідчить про те, що підприємство активно фінансує свої оборотні активи за рахунок відстрочок платежів постачальникам. З одного боку, це безкоштовний ресурс, але з іншого — накопичення такої заборгованості підвищує ризик втрати ділової репутації та залежність від контрагентів;

- у 2024 - 2025 рр. спостерігається відмова від банківського кредитування, у 2023 р. підприємство залучало короткострокові кредити банків (5,71% у структурі). Це може вказувати на обмеження доступу до кредитних ресурсів, високу вартість банківських грошей або свідому стратегію заміщення дорогих банківських кредитів товарними кредитами постачальників;

- частка зобов'язань перед бюджетом скоротилася на 15,10 в.п. (з 31,30% у 2023 р. до 16,20% у 2025 р.). Варто зазначити, що у 2024 році відбулося різке падіння цього показника до 7,00% з наступним зростанням у 2025 р. Така динаміка потребує додаткового аналізу на предмет своєчасності розрахунків з податковими органами або змін в обсягах оподатковуваних операцій;

- спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги заборгованості з оплати праці (+2,66 в.п., досягши 12,30% у 2025 р.) та зі страхування (+0,97 в.п.). Це може бути наслідком як підвищення рівня заробітної плати на підприємстві, так і ознакою певних затримок у виплатах персоналу наприкінці звітнього року;

- частка інших поточних зобов'язань суттєво зменшилася у 2025 р. до 3,48% (загальне падіння порівняно з 2023 роком склало -9,30 в.п.), хоча у 2024 р. спостерігався їхній сплеск до 18,23%. Це свідчить про погашення якихось нетипових або разових боргів (наприклад, за отриманими авансами чи розрахунками з іншими кредиторами).

Вважаємо доцільним побудувати діаграму структури поточних зобов'язань підприємства ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 рр. (рис. 3.5).

Рис. 3.3. Аналіз структури поточних зобов'язань ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 рр.

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Отже, на рисунку чітко видно, що впродовж 2023–2025 рр. ТОВ «ОСП Корпорація Ватра», у складі поточних зобов'язань підприємства переважає кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, яка має значну частку протягом усього періоду. Це свідчить про активне використання комерційного кредиту та відстрочення розрахунків із постачальниками.

Водночас спостерігаються коливання частки інших видів поточних зобов'язань, зокрема перед бюджетом, зі страхування та з оплати праці, що характеризує нерівномірність розрахункової дисципліни. Загалом структура кредиторської заборгованості є нестабільною, що потребує посилення контролю за її формуванням та своєчасним погашенням.

Таким чином, фінансовий стан підприємства у частині формування позичкового капіталу став більш залежним від безпосередніх постачальників. Підприємство мінімізувало банківський та інший випадковий капітал,

переорієнтувавшись на комерційне фінансування, що вимагає жорсткого контролю за ліквідністю для уникнення технічного дефолту.

Рівень платоспроможності і фінансової стійкості ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» залежить від швидкості оборотності кредиторської заборгованості, що характеризує ефективність його функціонування.

Дослідження показників ділової активності в частині поточних зобов'язань дозволяє сформулювати аналітичні висновки за такими напрямками:

- обґрунтованість масштабів грошового обороту в межах розрахункових циклів: висока ефективність розрахунково-платіжних процедур інтенсифікує рух капіталу, забезпечує додатковий приплив ліквідних активів та прискорює покриття боргових зобов'язань;

- резерви зниження собівартості реалізації: інтенсифікація оборотів сприяє дегресії постійних витрат, що позитивно позначається на собівартості готової продукції (робіт, послуг);

- оптимізація операційного циклу: зменшення тривалості обороту кредиторських пасивів виступає каталізатором для прискорення руху виробничих запасів, грошових коштів та інших суміжних зобов'язань.

Методологічний апарат оцінювання комерційного боргу передбачає визначення коефіцієнта оборотності та середньої тривалості погашення рахунків до оплати (в днях) за аналізований проміжок часу з їх подальшим зіставленням із даними попередніх періодів.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості відображає динаміку залучення комерційного кредитування. Висхідна тенденція цього індикатора свідчить про інтенсифікацію розрахунків із поставальниками, тоді як спадна — про розширення практики закупівель із відтермінуванням платежу. Головний вектор аналітичної роботи полягає в ідентифікації часових параметрів руху боргів та пошуку внутрішніх резервів їх оптимізації на всіх стадіях операційного процесу.

Якісна характеристика поточних пасивів може додатково вивчатися через питому вагу вексельних зобов'язань у їх загальній структурі. Несвоєчасне

виконання умов за вексями провокує ризики їх протесту, що загрожує компанії додатковими санкціями та деструктивним впливом на ділову репутацію. При цьому в процесі аналізу важливо розглядати кредиторський борг як вагоме квазі-джерело фінансування дебіторської заборгованості.

Фінансово-майновий стан ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» безпосередньо корелює з наявністю та ефективністю розподілу грошових ресурсів, рівнем забезпеченості чистим оборотним капіталом і платоспроможністю. З огляду на це, детальний моніторинг розрахункових операцій у системі «дебітори–кредитори» дозволяє локалізувати обсяги іммобілізованих («невиправданих») коштів, які вилучені з господарського обороту та погіршують рівень ліквідності підприємства.

Для визначення оборотності кредиторської заборгованості розрахуємо такі показники (табл. 3.6):

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за формулою:

$$Кокз = С. р / Ср. к. з , \quad (3.1)$$

де: С. р – собівартість реалізації;

Ср. к. з – середньорічна сума кредиторської заборгованості.

- оборотність кредиторської заборгованості в днях:

$$Об. д. = 360 / Кокз \quad (3.2)$$

Зростання коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості означає збільшення швидкості оплати заборгованості акціонерного товариства та прискорення погашення поточних зобов'язань перед кредиторами.

Оборотність кредиторської заборгованості в днях характеризує одноденну швидкість погашення кредиторської заборгованості.

Таблиця 3.6

Розрахунок оборотності кредиторської заборгованості*, (тис.грн.)

Показники	2023 р.		2024 р.		2025 р.		Абс. відхилення	Темп росту %	Темп приросту %
	На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Собівартість реалізації	148595		125985		150349		+1 754	101,18	+1,18
2.Кредиторська заборгованість	33879	50981	50981	28761	28761	53262	+2 281	104,47	+4,47
Розрахункові показники									
3.Середньорічна кредиторська заборгованість	42 430,0		39 871,0		41 011,5		-1418,5	96,66	-3,34
4.Коеф.оборотності кредиторської заборгованості	3,50		3,16		3,67		+0,17	104,86	+4,86
5.Оборотність кредиторської в днях	102,8		113,9		98,2		-4,6	95,53	-4,47

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Протягом досліджуваного періоду (2023–2025 рр.) коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, розрахований за собівартістю реалізації, зріс на 4,86% (з 3,50 до 3,67 обертів). Відповідно, тривалість одного обороту кредиторської заборгованості в днях у звітному 2025 р. порівняно з базовим 2023 р. зменшилася на 4,47% (або на 4,6 дня) і становила 98,2 дня.

На тлі зростання собівартості реалізованої продукції на 1,18% (до 150 349 тис. грн.), прискорення оборотності в днях вказує на оптимізацію розрахунків з постачальниками та підрядниками, підвищення платіжної дисципліни підприємства та зниження ризиків нарахування штрафних санкцій за затримку платежів. Скорочення середнього терміну погашення зобов'язань до 98,2 дня свідчить про збалансованість операційного циклу та зміцнення довіри з боку комерційних контрагентів.

Для визначення оборотності дебіторської заборгованості розрахуємо такі показники:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за формулою :

$$\text{Кодз} = \text{В. р} / \text{Ср. д. з}, \quad (3.3)$$

де В. р – виручка від реалізації;

Ср. д. з – середньорічна сума дебіторської заборгованості.

Оборотність дебіторської заборгованості в днях:

$$\text{Об. д.} = 360 / \text{Кодз} \quad (3.4)$$

У процесі дослідження поточних пасивів важливо зважати на те, що вони паралельно виступають квазі-джерелом фінансування дебіторських вимог, адже рівень розрахунково-платіжної дисципліни безпосередньо зумовлює загальну ліквідність та фінансову незалежність підприємства.

Дебіторська і кредиторська заборгованості є природними складовими бухгалтерського балансу ТОВ «ОСП Корпорація Ватра». Розрахунок оборотності дебіторської заборгованості наведено в таблиці 3.7.

Індикатор оборотності дебіторських вимог відображає частоту трансформації залучених у розрахунки ресурсів у грошову форму протягом року. Трендова динаміка до зростання цього коефіцієнта оцінюється позитивно, оскільки свідчить про інтенсифікацію надходження платежів від покупців. Проте у звітному періоді досліджуваний показник продемонстрував спад на 2,90%. Паралельно з цим тривалість періоду інкасації, який характеризує часовий інтервал, необхідний для конвертації дебіторського боргу в реальну ліквідність, зросла на 3,08%.

Найбільш тривожним симптомом є те, що уповільнення оборотності відбулося на тлі скорочення виручки від реалізації продукції на 3,30%

(з 187 683 тис. грн. до 181 486 тис. грн.) та одночасного різкого збільшення залишку дебіторської заборгованості на кінець 2025 року на 46,16% (до 28 462 тис. грн.).

Таблиця 3.7

Розрахунок оборотності дебіторської заборгованості*, (тис.грн.)

Показники	2023 р.		2024 р.		2025 р.		Абс. відх	Темп росту %	Темп прирос ту %
	На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року	На початок року	На кінець року			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Виручка від реалізації	187683		161636		181486		-6 197	96,70	-3,30
2.Дебіторська заборгованість	27863	19474	19474	18694	18694	28462	+8 988	146,16	
Розрахункові показники									
3.Середньорічна дебіторська заборгованість	23 668,5		19 084,0		23 578,0		-90,5	99,62	-0,38
4.Коеф.оборотнос ті дебіторської заборгованості	7,93		8,47		7,70		-0,23	97,10	-2,90
5.Оборотність дебіторської в днях	45,4		42,5		46,8		+1,4	103,08	+3,08

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Це свідчить про послаблення контролю за фінансовою дисципліною контрагентів, відволікання коштів підприємства з господарського обігу та підвищення ризику касових розривів.

Фінальним кроком у межах даного дослідження виступає компаративний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей, результати якого систематизовано в (табл. 3.8).

Співставлення дебіторської та кредиторської заборгованості виявляє дисбаланс у розрахунках підприємства. У той час як тривалість розрахунків із

постачальниками (кредиторами) скоротилася до 98,2 дня, період інкасації грошей від покупців (дебіторів) зріс до 46,8 дня. Підприємству необхідно переглянути умови надання комерційних кредитів покупцям, оскільки темпи зростання дебіторського боргу значно випереджають темпи генерації виручки, що загрожує загальній платоспроможності компанії.

Таблиця 3.8

Порівняльний аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ за 2023-2025р.р.

Показники	2023 р.				2024 р.				2025 р.			
	Заборгованість		Перевищення заборгованості		Заборгованість		Перевищення заборгованості		Заборгованість		Перевищення заборгованості	
	дебіторська	Кредиторська	дебіторська	кредиторська	дебіторська	кредиторська	дебіторська	кредиторська	дебіторська	кредиторська	дебіторська	кредиторська
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	19474	50 981	-	31507	18694	28761	-	10067	28462	53262	-	24800

*Примітка. Складено автором за даними джерела [40].

Проведений порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ за 2023–2025 рр. свідчить про переважання кредиторської заборгованості над дебіторською протягом усього досліджуваного періоду. Так, у 2023 р. дебіторська заборгованість становила 19474 тис. грн., тоді як кредиторська – 50981 тис. грн., що зумовило перевищення кредиторської заборгованості на 31507 тис. грн. У 2024 р. розрив між показниками скоротився і склав 10 067 тис. грн. (18 694 тис. грн. та 28 761 тис. грн. відповідно). У 2025 р. кредиторська заборгованість знову суттєво перевищувала дебіторську: 53 262 тис. грн. проти 28 462 тис. грн., а сума перевищення становила 24 800 тис. грн.

У даному розділі проведено комплексний аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023–2025 рр., що включав оцінку її динаміки, структури, оборотності та порівняння з дебіторською заборгованістю. Встановлено, що протягом досліджуваного періоду кредиторська заборгованість залишається значною складовою поточних зобов'язань підприємства та має тенденцію до коливань.

Найбільшу частку в її структурі займає заборгованість за товари, роботи та послуги, що свідчить про активне використання комерційного кредиту. При цьому спостерігаються суттєві зміни окремих елементів поточних зобов'язань, що характеризує нестабільність розрахункової дисципліни.

Оцінювання параметрів оборотності продемонструвало відсутність різких стрибків у швидкості погашення взаємних зобов'язань. Проте паралельне зіставлення дебіторського та кредиторського масивів зафіксувало хронічний дефіцит власних вимог для покриття боргів. Такий структурний дисбаланс свідчить про високий ступінь підпорядкованості операційного циклу підприємства залученим фінансовим ресурсам.

У цілому результати аналізу свідчать про необхідність удосконалення управління кредиторською заборгованістю, посилення контролю за розрахунками з постачальниками та оптимізації фінансової політики підприємства з метою підвищення його платоспроможності та фінансової стійкості. Для оптимізації фінансового стану менеджменту підприємства рекомендовано:

1. Усунути виявлені аудитом розбіжності в облікових регістрах та списати безнадійну кредиторську заборгованість.
2. Жорстко переглянути кредитну політику щодо покупців (впровадити систему передоплат, штрафів за протермінування та активізувати претензійну роботу).
3. Збалансувати платіжний календар, щоб уникнути ризику втрати довіри з боку постачальників сировини, оскільки комерційний кредит наразі є єдиною опорою ліквідності компанії.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження теоретико-методологічних та практичних засад формування облікової політики, документального забезпечення та аудиту розрахунків із постачальниками й підрядниками дозволяють сформулювати узагальнюючі висновки. Бухгалтерський облік зобов'язань перед контрагентами функціонує як системна методологічна структура, що ґрунтується на принципах суцільного, безперервного спостереження та грошового виміру господарських подій. Фундаментальними критеріями визнання зобов'язання в обліку є можливість його точної оцінки та ймовірність майбутнього відтоку економічних ресурсів суб'єкта господарювання. Поточні зобов'язання класифікують за видами розрахунків і відображають у розділі III Пасиву Балансу за вартістю їх майбутнього погашення, а у випадку втрати актуальності або закінчення трирічного строку позовної давності - своєчасно списують на доходи поточного звітного періоду.

Організаційно-правова форма та промислова специфіка ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» як провідного виробника електричного освітлювального устаткування зумовлюють складну структуру взаєморозрахунків із вітчизняними та іноземними контрагентами. Системність облікового процесу на підприємстві забезпечується синергією підрозділів фінансової дирекції (бухгалтерії, економічного та фінансового відділів) та високим рівнем автоматизації на базі обчислювального центру. Елементи облікової політики чітко регламентують порядок ідентифікації, вартісної оцінки та накопичення інформації про зобов'язання на пасивному рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» відповідно до вимог НП(С)БО 11 «Зобов'язання», що гарантує формування достовірної фінансової звітності.

Будь-яка операція з постачання потребує документального обґрунтування за допомогою ТТН та рахунків-фактур; оприбуткування матеріалів на склад підтверджується ордером форми № М-4, а претензії щодо їх кількості чи якості

оформлюються актом форми № М-7. Суворе дотримання графіка документообігу та використання е-ТТН мінімізують часові розриви при реєстрації операцій. В умовах макроекономічної нестабільності жорстка платіжна дисципліна є критичною: затримки у розрахунках призводять до зростання кредиторської заборгованості, уповільнення оборотності капіталу та виникнення додаткових соціально-економічних ризиків.

Облік ПДВ на підприємстві ведеться на субрахунках 641, 643, 644 та адмініструється через СЕА ПДВ за допомогою програм М.Е.Дос і FREDO Звіт. Підставою для формування податкового кредиту є податкові накладні, зареєстровані в ЄРПН. Активна зовнішньоекономічна діяльність ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» обумовлює інтеграцію в документообіг електронних митних декларацій (МД). Синтетичний облік зобов'язань на рахунку 63 узагальнює дані про розрахунки за ТМЦ, роботи, транспортні послуги та енергоносії, відображаючи як стандартні операції, так і невідфактуровані поставки. Діюча методика обліку розрахунків є системною та відповідає законодавству України. Проте сучасна діджиталізація перетворює збір даних на динамічний процес у режимі реального часу, виключаючи технічні помилки. Подальше вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення підприємства потребує посилення превентивного внутрішнього контролю через впровадження у практику ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» форм внутрішньої управлінської звітності (платіжного календаря та відомостей старіння заборгованості), що оптимізує управління грошовими потоками й мінімізує регуляторні ризики.

Проведений аналіз стану, структури та динаміки розрахунків із постачальниками в ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА» за період 2023–2025 років дозволив об'єктивно оцінити ефективність управління залученим капіталом підприємства в умовах макроекономічної нестабільності. Особливу увагу під час аналітичного дослідження було приділено оцінці якості заборгованості. Встановлено, що основна частина зобов'язань підприємства є поточною та виправданою. Водночас визначена необхідність удосконалення управління кредиторською заборгованістю на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит фінансової звітності : навч. посіб. / за ред. проф. Г. М. Давидова. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 360 с.
2. Безкоровайна Л. В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської і кредиторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. С. 37–44.
3. Бондар М. І. Звітність підприємства : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 570 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : підручник. Житомир : ЖІТІ, 2015. 640 с.
5. Бухгалтерський облік та аудит : підручник / за ред. проф. Є. В. Мниха. Київ : Знання, 2021. 543 с.
6. Волошин С. П. Цифровізація обліку розрахунків з контрагентами: впровадження електронного документообігу та автоматизованих систем контролю. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 10.06.2026).
7. Верига Ю. А., Ночовна Ю. О., Глушко О. В. Облік і аудит розрахунків з вітчизняними та іноземними контрагентами : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2020. 215 с.
8. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. Київ : А.С.К., 2014. 223 с.
9. Гнатенко Є. П. Оптимізація обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками на основі використання хмарних технологій. *Бізнес Інформ*. 2024. № 4. С. 182–189.
10. Голов С. Ф., Костюченко В. М. Фінансовий облік. Київ : Лібра, 2018. 976 с.
11. Гусарова Л. В. Управління витратами: загальні поняття про витрати і управління ними. Калькулювання витрат : конспект лекцій. Київ : КНУБА. 43 с.

12. Дергалюк Б. В. Управління дебіторською та кредиторською заборгованістю як інструментом забезпечення економічної безпеки підприємств в сучасних умовах. *Економічні науки*. 2018. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 17.05.2026).

13. Дмитренко І. А. Методичні підходи до аналізу кредиторської заборгованості за розрахунками з постачальниками та підрядниками. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2024. № 2 (54). С. 45–53.

14. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 17.05.2024).

15. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 № 2374-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14> (дата звернення: 24.05.2026).

16. Закон України «Про платіжні послуги» від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 24.05.2026).

17. Задорожний З. В., Муравський В. В. Облік і контроль розрахунків із постачальниками на основі смарт-контрактів та технології блокчейн. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2023. Вип. 1/2. С. 15–26.

18. Ковальчук Т. М. Методика аудиту зобов'язань перед постачальниками в умовах ризику неплатоспроможності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 2. С. 95–104.

19. Коновалова К. Т., Макарова А. С. Удосконалення обліку кредиторської заборгованості та методи управління нею. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 181–184.

20. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 17.05.2024).

21. Кравцов А. П., Клочко І. В. Робочі документи в аудиті: оцінка використання та їх вплив на якість аудиторських послуг. *Бухгалтерський облік і*

аудит. 2019. № 1. С. 31–36.

22. Кузнєцова І. М., Нікуліна С. М., Шевельов В. І. Удосконалення бухгалтерського обліку розрахунків із покупцями та замовниками. *Питання сталого розвитку суспільства*. 2020. № 3-1. С. 204–209.

23. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30 (69), № 5. С. 138–142.

24. Кулаковська Л. П., Піча Ю. В. Організація і методика аудиту : навч. посіб. 4-те вид. Львів : Новий Світ-2000, 2022. 544 с.

25. Литвиненко О. М., Самойлова Л. К. Організаційно-правові аспекти формування для підприємства системи внутрішньогосподарського фінансового контролю. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 4 (15). С. 138–143. URL: http://per.kpu.zp.ua/html/15_2019/26.pdf (дата звернення: 10.06.2026).

26. Литвинов В. І., Гуменюк Ю. В. Оптимізація процесу аудиту розрахунків з підрядниками на підприємствах будівельної галузі. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1(25). С. 114–121.

27. Мартинюк Т. О. Інструменти стратегічного аналізу взаємовідносин з постачальниками: оцінка надійності та формування рейтингу контрагентів. *Регіональна економіка та управління*. 2024. № 1 (41). С. 88–94.

28. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку : наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0356201-00> (дата звернення: 10.06.2026).

29. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text (дата звернення: 17.05.2024).

30. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід». URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-18-revenue/> (дата звернення: 24.05.2026).

31. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text (дата звернення: 17.05.2024).

32. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 39 «Фінансові інструменти: визнання й оцінка». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#n474 (дата звернення: 17.05.2024).

33. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 24.05.2026).

34. Нападовська Л. В. Управлінський облік : підручник. Київ : КНТЕУ, 647 с.

35. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до складання фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>

36. Никонович М. О. Аудиторський підхід до оцінки ризику заборгованості підприємства *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2016. Т. 1 (48). С. 100–104.

37. Нікандрова Л. К., Гуліна І. В. Бухгалтерський управлінський облік : навч. посіб. Суми : Університетська книга ; Логос, 2020. 184 с.

38. Нікуліна С. М. Облік експортних фактів господарського життя 2020. С. 202–206.

39. Облік, аналіз і аудит в управлінні підприємницькою діяльністю : монографія / за заг. ред. проф. В. О. Шпака. Київ : Центр учбової літератури, 2024. 412 с.

40. Облікові і звітні дані ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА». URL: <https://vatra.ua/> (дата звернення: 02.06.2026).

41. Організація та методика аудиту : навч. посіб. / Н. І. Дорош, О. В. Бутинець, Т. В. Давидюк та ін. Київ : Кондор, 2024. 432 с.

42. Петренко В. О. Внутрішній контроль розрахункових операцій з постачальниками: організаційний аспект. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2024. № 6. С. 12–20.

43. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів

України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Tex> (дата звернення: 17.05.2026)

44. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.05.2026).

45. Подольський В. Особливості використання методик аудиту для оцінки сутності об'єктів аудиту в умовах нестабільності фінансових ринків *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 2(10). С. 118–125.

46. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 24.05.2026).

47. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» : наказ Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00> (дата звернення: 24.05.2026).

48. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті користувачів платіжних послуг» від 29.07.2022 № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22> (дата звернення: 24.05.2026).

49. Постанова Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» від 29.12.2017 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17> (дата звернення: 24.05.2026).

50. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99> (дата звернення: 17.05.2026).

51. Проскура К. П. Практичний аудит: від теорії до робочих документів : навч. посіб. Харків : ФОП Бровін О. В., 2022. 276 с..

52. Садикова Т. М., Предеус Ю. В. Внутрішній контроль як інструмент забезпечення економічної безпеки суб'єкта бізнесу. *Інноваційний розвиток*

економіки. 2019. № 1. С. 85.

53. Сарапіна О., А. Єремян О.М., Харчук Є.М. Організаційно-методичні аспекти та напрями вдосконалення обліку і аудиту розрахунків з постачальниками та підрядниками в сучасних умовах господарювання в контексті цифровізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки*. 2026. № 352 (2). С. 363-370. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-352-48>

54. Серебрякова Т. Ю., Бірюкова О. А. Внутрішній контроль та контролінг : навч. посіб. 2021. 238 с.

55. Сотнікова Л. В. Бухгалтерський облік та звітність : навч. посіб. 2020. 304 с.

56. Теоретичні аспекти обліку розрахунків підприємства з постачальниками та підрядниками. / О. В. Шиманська, О. М. Петрук, В. В. Оліфір та ін. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2021. Вип. 2 (49). С. 114–120.

57. Утенкова К. О. Визначення методів та методик оцінки кредиторської заборгованості як об'єкта аудиту. *Наукові праці Фінансово-економічного коледжу КНТЕУ*. 2018. № 21. С. 87–94.

58. Філонюк Н. Г., Олійник О. В., Економічний аналіз : навч. посіб. Харків : Фоліо, 2023. 320 с.

59. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 24.05.2026).

60. Шпаргалка з перевірки розрахунків із постачальниками та підрядниками у бюджетників. URL: <https://naurok.com.ua/oblik-rozrahunkiv-z-postachalnikami-ta-pidryadnikami-128844.html> (дата звернення: 17.05.2026).

61. Шульга І. О., Коломієць Н. В. Роль робочих документів у забезпеченні якості аудиту. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2021. № 5(175). С. 144–149.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Огляд навчальної та наукової літератури
з питань обліку, аудиту та аналізу розрахунків з постачальниками

Автор, джерело	Проблемні питання, що розглядаються	Пропозиції автора
1	2	3
Безкоровайна Л.В. [2].	Основні принципи обліку розрахунків з постачальниками. Методи контролю та аналізу заборгованості.	Впровадив системи обліку, яка відображатиме всі аспекти взаємовідносин з постачальниками. Регулярний аналіз та контроль за розрахунками для уникнення затримок та фінансових втрат.
Бондар М. І. [3].	Організація обліку та звітності за розрахунками з постачальниками. Вплив заборгованості на фінансовий стан підприємства.	Розробив внутрішні процедури та контрольні механізми для вчасної оплати рахунків. Постійний моніторинг фінансової стійкості та ризиків, пов'язаних зі збільшенням заборгованості.
Бутинець Ф. Ф. [4].	Теоретичні аспекти обліку розрахунків з постачальниками. Вплив обліку розрахунків на фінансову звітність підприємства.	Автор впровадження сучасні методів обліку для підвищення ефективності фінансового управління. Розробка стандартизованих процедур обліку для забезпечення точності та достовірності фінансової звітності.
Голов С. Ф. [10].	Роль управлінського обліку у взаємодії з постачальниками. Методи оптимізації розрахунків та витрат для підприємства.	Автор впровадив системи управлінського обліку для більшої ефективності у веденні розрахунків з постачальниками. Аналіз та вдосконалення процесів розрахунків з метою оптимізації витрат.
Гнатенко Є.П. [9].	Юридичні аспекти обліку розрахунків та взаємовідносин з постачальниками. Роль нормативно-правового регулювання у забезпеченні обліку.	Дотримання вимог законодавства у сфері обліку розрахунків для уникнення правових ризиків. Розробка внутрішніх стандартів та політик для відповідності нормативним вимогам та оптимізації процесів.
Гусарова Л. В. [11].	Калькулювання витрат в контексті взаємодії з постачальниками. Управління витратами для	Впровадив системи калькулювання витрат, яка враховуватиме специфіку взаємовідносин з постачальниками. Застосування стратегій управління

Продовж табл. А.1

1	2	3
	оптимізації розрахунків.	витратами для зниження витрат та покращення фінансового результату.
Дергалюк Б. В. [12].	Роль дебіторської та кредиторської заборгованості у фінансовій стійкості підприємства. Сучасні стратегії управління заборгованістю.	Впровадив ефективних методів управління дебіторською та кредиторською заборгованістю для забезпечення фінансової стабільності. Аналіз та вдосконалення процесів управління заборгованістю з урахуванням сучасних тенденцій та вимог.
Кузнєцова І.М. [22].	Методи удосконалення бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Вплив удосконалення обліку на ефективність управління.	Впровадив інноваційні методи обліку розрахунків для забезпечення точності та оперативності інформації. Аналіз ефективності та підвищення якості управління за результатами удосконалення обліку.
Литвиненко О.М. [25].	Правові аспекти управління розрахунками з постачальниками. Організація внутрішнього контролю для забезпечення фінансової стабільності підприємства.	Автор розробив та впровадив політику та процедуру для забезпечення правової захищеності у відносинах з постачальниками. Впровадження ефективної системи внутрішнього контролю для попередження фінансових ризиків.
Нападовська Л. В. [34].	Методи управлінського обліку в контексті розрахунків з постачальниками.	Автор розглянув різноманітні методи управлінського обліку, що можуть бути застосовані в контексті обліку розрахунків з постачальниками.
Нікуліна С. М. [38].	Аналіз особливостей обліку розрахунків з зарубіжними постачальниками.	Автор звертає увагу на особливості обліку розрахунків з зарубіжними контрагентами та рекомендує підходи до їх управління та аналізу.
Нікандрова Л. К., Гуліна І. В. [37].	Роль управлінського обліку у забезпеченні ефективного управління розрахунками з постачальниками.	Автор розглянув важливість управлінського обліку як інструменту для ефективного управління розрахунками з постачальниками.
Литвинов В.І. [26].	Роль обліку та контролю у забезпеченні фінансової діяльності підприємства. Методи та засоби контролю за розрахунками з постачальниками.	Підвищення уваги до ролі обліку та контролю в управлінні фінансами підприємства. Впровадив системи моніторингу та аналізу розрахунків для забезпечення фінансової стабільності.

Додаток Б

Таблиця Б.1

Баланси (Звіт про фінансовий стан) за 2023-2024 роки

III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	10 000,00	1 665,00
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
товари, роботи, послуги	1615	13 571,00	11 191,00
розрахунками з бюджетом	1620	2 612,00	9 131,00
у тому числі з податку на прибуток	1621	126,00	986,00
розрахунками зі страхування	1625	438,00	631,00
розрахунками з оплати праці	1630	1 715,00	2 811,00
Поточні забезпечення	1660	2 854,00	3 728,00
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	2 206,00	371,00
Усього за розділом III	1695	33 879,00	50 981,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
Баланс	1900	106 854,00	129 477,00

Продовж. табл. Б.1

III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити	1600	1 665,00	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
товари, роботи, послуги	1615	11 191,00	16 061,00
розрахунками з бюджетом	1620	9 131,00	1 851,00
у тому числі з податку на прибуток	1621	986,00	-
розрахунками зі страхування	1625	631,00	658,00
розрахунками з оплати праці	1630	2 811,00	3 062,00
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	21 453,00	363,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	0	-
Поточні забезпечення	1660	3 728,00	1 943,00
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	371,00	4 823,00
Усього за розділом III	1695	50 981,00	28 761,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу	1700	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного	1800	0	-
Баланс	1900	129 477,00	105 900,00

Продовж. табл. Б.1

III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
товари, роботи, послуги	1615	16 061,00	18 606,00
розрахунками з бюджетом	1620	1 851,00	4 645,00
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	-
розрахунками зі страхування	1625	658,00	899,00
розрахунками з оплати праці	1630	3 062,00	3 526,00
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	363,00	23 444,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	0	-
Поточні забезпечення	1660	1 943,00	1 145,00
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	4 823,00	997,00
Усього за розділом III	1695	28 761,00	53 262,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	-
Баланс	1900	105 900,00	130 532,00

III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	-
товари, роботи, послуги	1615	16 061,00	18 606,00
розрахунками з бюджетом	1620	1 851,00	4 645,00
у тому числі з податку на прибуток	1621	0	-
розрахунками зі страхування	1625	658,00	899,00
розрахунками з оплати праці	1630	3 062,00	3 526,00
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	1635	363,00	23 444,00
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з учасниками	1640	0	-
Поточна кредиторська заборгованість із внутрішніх розрахунків	1645	0	-
Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю	1650	0	-
Поточні забезпечення	1660	1 943,00	1 145,00
Доходи майбутніх періодів	1665	0	-
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	-
Інші поточні зобов'язання	1690	4 823,00	997,00
Усього за розділом III	1695	28 761,00	53 262,00
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	-
Баланс	1900	105 900,00	130 532,00

Додаток В

Таблиця В.1

Порівняльний аналіз результатів розрахунку вибуття запасів за методами середньозваженої вартості та FIFO на ТОВ «ОСП Корпорація ВАТРА»

Операція 1. Отримано від Постачальника №1 першу партію: 100 шт. за ціною 50,00 грн/шт. (без ПДВ).

Вартість матеріалів грн. за шт.	50		
Скільки отримано	100		
Загальна вартість отриманих матеріалів	5000		
ПДВ (20%)	1000		
Заборгованість перед постачальником (Кт 631) (з ПДВ)	6000		

Операція 2. Отримано від Постачальника №2 другу партію: 100 шт. за ціною 60,00 грн/шт. (без ПДВ)

Вартість матеріалів грн за шт.	60		
Скільки отримано	100		
Загальна вартість отриманих матеріалів	6000		
ПДВ (20%)	1200		
Заборгованість перед постачальником (Кт 631) (з ПДВ)	7200		
Загальне кредитове сальдо (оборот)	13200		

Операція 3. Протягом місяця у виробництво (Дт 23) було відпущено 150 шт. світлодіодних модулів.

Варіант А. За методом середньозваженої вартості (обраний на ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»)

Метод середньозваженої			
Скільки відпущено шт.	150		
Залишок на кінець місяці шт.	50		
Середня ціна одиниці запасу без ПДВ	55		
Вартість матеріалів, списаних у виробництво (Дт 23 Кт 201)	8250		
Залишок матеріалів на складі на кінець місяця (рахунок 201)	2750		
Метод ФІФО			
спочатку списується перша партія повністю, а потім частина 2 партії	8000		
Залишок матеріалів на складі	3000		

Продовж. табл. В.1

Операція 1. Отримано від Постачальника №1 першу партію: 100 шт. за ціною 50,00 грн/шт. (без ПДВ).		
Вартість матеріалів грн. за шт.	50	
Скільки отримано	100	
Загальна вартість отриманих матеріалів	=B3*B2	
ПДВ (20%)	=B4*20%	
Заборгованість перед постачальником (Кт 631) (з ПДВ)	=B5+B4	
Операція 2. Отримано від Постачальника №2 другу партію: 100 шт. за ціною 60,00 грн/шт. (без ПДВ)		
Вартість матеріалів грн за шт.	60	
Скільки отримано	100	
Загальна вартість отриманих матеріалів	=B10*B9	
ПДВ (20%)	=B11*20%	
Заборгованість перед постачальником (Кт 631) (з ПДВ)	=B12+B11	
Загальне кредитове сальдо (оборот)	=B13+B6	
Операція 3. Протягом місяця у виробництво (Дт 23) було відпущено 150 шт. світлодіодних модулів.		
Варіант А. За методом середньозваженої вартості (обраний на ТОВ «ОСП Корпорація Ватра»)		
Метод середньозваженої		
Скільки відпущено шт.	150	
Залишок на кінець місяці шт.	50	
Середня ціна одиниці запасу без ПДВ	= (B11+B4)/(B3+B10)	
Вартість матеріалів, списаних у виробництво (Дт 23 Кт 201)	=B21*B23	
Залишок матеріалів на складі на кінець місяця (рахунок 201)	=B22*B23	
Метод ФІФО		
спочатку списується перша партія повністю, а потім частина 2 партії	= (B3*B2)+(B22*B9)	
Залишок матеріалів на складі	=B22*B9	

Додаток Г

Таблиця Г.1

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості
ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 р.р. (формули розрахунку)*

Показники	Сума, тис. грн.			Відхилення 2025 р. до 2023 р.	
	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Абсолютне,	Відносне,
				(+; -)	%
1	2	3	4	5	6
Короткострокові кредити банків	1665	0	0	=D36-B36	=E36/B36*100
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	11191	16061	18606	=D37-B37	=E37/B37*100
Поточні зобов'язання:					
з бюджетом	9131	1851	4645	=D39-B39	=(E39/B39)*100
зі страхуванням	631	658	899	=D40-B40	=(E40/B40)*100
з оплати праці	2811	3062	3526	=D41-B41	=E41/B41*100
Інші поточні зобов'язання	3728	4823	997	=D42-B42	=E42/B42*100
Усього позичковий капітал	=SUM(B36:B42)	=SUM(C36:C42)	=SUM(D36:D42)	=D43-B43	=(E43/B43)*100

Аналіз динаміки кредиторської заборгованості
ТОВ «ОСП Корпорація Ватра» за 2023-2025 р.р. (результат розрахунку)*

Показники	Сума, тис. грн.			Відхилення 2025 р. до 2023 р.	
	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Абсолютне,	Відносне,
				(+; -)	%
1	2	3	4	5	6
Короткострокові кредити банків	1 665,00	0	0	-1 665,00	-100
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	11 191,00	16 061,00	18 606,00	7 415,00	66,26
Поточні зобов'язання:					
з бюджетом	9 131,00	1 851,00	4 645,00	-4 486,00	-49,13
зі страхуванням	631	658	899	268	42,47
з оплати праці	2 811,00	3 062,00	3 526,00	715,00	25,44
Інші поточні зобов'язання	3 728,00	4 823,00	997	-2 731,00	-73,26
Усього позичковий капітал	29 157,00	26455	28673	-484,00	-1,66